

Hegedűs Erika

Tárlat

Örökségem utoljából

„Ha a föld az ember méltósága, akkor a patak az ereje.”

A szerző

"Elvesztettük azt a képességet, hogy előre lássunk, s a bajokat elkerüljük."
Albert Schweitzer

"Nincsenek nagy reményeim az emberiséggel kapcsolatban, mert túlságosan is találékony, ha saját javáról, azonnali előnyéről van szó."
E. B. Wite

"Aztán egyszer csak valami különös rontás támadt a vidékre, és többé semmi nem volt már olyan, mint azelőtt."
Rachel Carson: Néma tavasz

Ajánlás

Hegedűs Erika felfedezés nekem. Manapság, amikor a líra is "tárgyasult", a próza pedig - a hagyományosság vádjától rettegve - érdektelen nyelvi hókuszpókuszokkal múlatja leginkább magát, oázisnak számít egy olyan könyv, mint amilyen a Tárlat. Novelláskötet? Lírai naplójegyzetek gyűjteménye? - Én nem is tudom. Teljesen szükségtelen bármiféle műfaji kategóriába beleyömszölni ezeket a kisprózákat. Úgy jók, ahogy vannak. Életképek, de korántsem idillikusak. Mindegyikük csepp, amelyben megcsillan a teljes tenger. Némelyikük olyan lírai, hogy akár prózaversnek is nevezhetném. Némelyikük meg olyan adatpontos, mint egy szociográfia vagy akár egy riport. Amikor Hegedűs Erika kisprózáit olvassuk, feltárulnak előttünk egy "problémás" népcsoport hétköznapijai, napjaink magyar falvainak élete - egyszóval az a nagyon is ellentmondásos kor, amelyben élünk.

Hegedűs Erika - mint kiderült - költőként kezdte pályafutását. Nemrég, egy hasonló karrierű író esetében arról értekeztem, hogy minden prózaírónak használ a "lírai előfürdő". Hegedűs Erika kisprózáiban is költői erények villannak fel mindannyiszor: tömörítőkészség, fejlett arányérzés, és - amikor a szabatoság szabályai úgy követelik meg - a pontos képi megjelenítés képessége.

Hegedűs Erika nem fél a magyar próza legjobbainak - érzésem szerint főleg Gárdonyinak, Móricznak, Örkénynek - útján járni. Nem fél attól, hogy lekonzervatívózzák. Tanul a nagyoktól, de epigonjukká sose válik. Az ő útjukon jár, de nem csupán folytatja, hanem tovább is töri azt az utat, a helyes irány új lehetőségeit keresve. Reméljük célba ér.

Azok az intézmények, amelyeknek módjukban áll az új tehetségek támogatása, Hegedűs Erikáról nem feledkezhetnek meg. Lelkiismeretlenség lenne.

Budapest, 2001. március 20.

Baranyi Ferenc
József Attila -díjas költő,
A Premio Brianza kitüntetettje

Bevezető

„...annál szebb és békésebb világ nincs sehol a Földön – és nem is lesz hiába keresném, mint a Csincsa-part, amihez aranyhalaimmal hozzánöttem, álomvilág, amibe belenöttem és amit összességében úgy hívunk: gyermekkor...”

A gyermekkor mindannyiunkban álomvilágként él, még akkor is, ha nehéz, ha küzdelmes, ha fájdalmas is volt. Elmúlt álomvilágot látunk e különös örökség képein, melyeket Hegedűs Erika nyújt felénk könyve lapjain. Cselédsorsok, falusi életképek elevenednek meg – s ami érdekes, mi is ott érezzük magunkat az események középpontjában.

Életképek elevenednek meg, mesék válnak valósággá, az eltűnt idő tér vissza az emlékek forgatagában. A valóság tükröződik a sorok között, s hogy még hitelesebb legyen, szociográfiai, néprajzi pontossággal mutatja be a cselédek dolgos mindennapjait, ünnepeit, szórakozásait. S a ma zord világában csak egy szomorú tény van:

„De nincs gyereknevelés sem, és könnyek sem hullanak már hiába a kolompcsilingelés nélküli, süketen elvadult határban.”

Visszavágyunk a gyermekkor boldogságához, el szeretnénk fordulni a jelen problémáitól – de sajnos a zord valóság azonnal felébreszt mindannyiunkat. S eljutunk majd a végső következtetéshez is éppen úgy, mint a Szerző:

„Életünk végén nem is az fáj legjobban, hogy terveink nem valósultak meg, hanem az, hogy nem tudunk már visszatérni a kezdetekhez, az idő visszafordíthatatlan...”

Az emlékek képeit korabeli fotók teszik még inkább érzékletesebbé és természetesen hitelesebbé a kort, mely oly sok kiváló embert nevelt ennek a hazának. Kiválókat, még akkor is, ha nem mindig nevesítjük Őket. Pedig egyike ezeknek Hegedűs Erika is!

Olvassuk és éljük át vele együtt az örökségét: az emlékeit!

*Bíró Endre,
a könyv kiadója*

Előszó

Hegedűs Erikát néhány éve ismerem. Munkába menet gyakran láttam a postahivatal előtt. Már akkor, ismeretlenül, feltűnt érdeklődő tekintete. A segélyre várakozó romákat egy-egy futó mosollyal kísérte. Aztán többször láttam közös ismerősökkel beszélgetni, s már hiányzott, ha napokig nem láttam. Sokszor találkozott tekintetünk, de szótlanul mentünk el egymás mellett, míg egyszer meg nem szólított. Anyám felől kérdezett. Ekkor kezdődött barátságunk ...

Megmutatta verseit, beszámolt terveiről. Kitartó próbálkozásait komolyan kellett venni. Az ősi abonyi parasztszalád sarja tollat ragadott, és verseket írt! Akkor döbrentünk meg igazán, mikor a könyvtárban megjelent a Fordult világ c. verseskötetével. Az irodalomszeretők között nagy tekintélyt vívott ki ezzel, mert a kötetben szereplő alkotások hihetetlen tehetségről tanúskodtak. A bemutatkozó esten Erika vendége volt Bartos Tibor műfordító és Szirmai Imre orvosprofesszor. Ők ketten segítették Hegedűs Erika kezdeti próbálkozásait, ők méltatták, biztatták további írásra. Pesten hamarabb felfedezték; Füzesbonyba csak később jutott el a híre ...

Erika aztán a bátorító szavak és segítő támogatás mellett irodalmi pályázatokon indult, szintén sikerrel. Elhitte, el kellett hinnie, hogy amit alkot, annak értéke van. Később, csalódva a jelen társadalmának szövevényében, álszentségében, és érzéketlen mesterkélttségében, szívesen kapaszkodott a régi paraszti emlékekbe, a boldog gyermekkor egyszerű, tiszta világába. A kifejező formát ehhez kellett igazítania. A cselekményes történetek hordozója mind inkább a próza lett. Felismerve a múlt kihalt értékeinek fájdalmas hiányát, gyűjteni kezdett: saját emlékezetében, környezeté karakteres életszereplői között. Amit fellelt, azt ebben a kispróza gyűjteményben teszi közzé. Őszinte történetei olykor humorosan, olykor ajakbiggyesztő komolysággal, mély emberi humánussal, komoly mondanivalót sugároznak az olvasó felé.

Saját gyermekkori történeteink is eszünkbe jutnak Erika írásait olvasva. Ha magunkba olvasztva megértjük üzenetüket, közösen köthetjük az emlékezés koszorúját emberi jövőnk érdekében, a lelkünk tisztaságáért imádkozva, a tiszta szó szentségével, életrevalóságával. Így kapjuk meg az ősök levélüzenetét a szellem fényénél, Erika tolmácsolásával.

Sipos Attila
könyvtárigazgató

Nem tudom megszokni, hogy hol itt állok sorba, hol ott, mert ilyenkor fülemben cseng anyám hangja a sorbanállások idejéből:

- Soha többé! - mondta - nem állok sorba egy kiló kenyérért, doboz gyufáért. Egy órát, kettőt. Fél napot.

- Soha többé! - hajtom én is - nem csinálok aprópénzért majmot magamból!

Ennek ellenére egyre gyakrabban kapom magam rajta, hogy már megint valamilyen sorban állok. Mondjuk egy kiló hús, vagy egy csomag kávé ára miatt.

De van - e ára másfél órányi életnek?

A gyerekkor

Ragadványnevek

Kotyvasz Mátyásék a Tárkányi úton laktak. Jóban voltunk velük, hát átjártak hozzánk ezért - azért. Egyszer együtt Kotyvasz ágyom:

- Te gyerek! - szólította meg a kis Palcsi Sanyit, aki kint szaladozott a ház előtti gémeskútnál.

- Itthon van édesanyád?

Itthon hát!

- Eredj már fiam szójjál neki. Visszahoztam a kapáját.

A fiú beszaladt az ámbitusra. A tiszta szoba ablaka nyitva volt, benézett, s bekiabált rajta:

- Édesanyám! Kotyvasz hozta a kapát!

- Mi vagyok én neked, te? - vágta hátba a kapával a mögéje settenkedő asszony a gyereket, aki majd hótravált ijedtében.

Később magyarázták el neki, hogy Kotyvaszék nem Kotyvaszék, hanem Kóródiék, és csak a falu népe hívja őket Kotyvasznak.

De soká volt még, mire a gyerek megértette, hogy Kotyvasz az másoknak Kotyvasz, de ha szemben állsz vele, akkor Kóródi Mátyás!

XXX

Rozi néném épp söpört a kapunál, mikor arra jött egy városiasan öltözött ember, bottal a kezében. Felemelte a botot, s így szólt Rozi nénémhez:

- Mondja már Kedves, itt lakik valahol Barta Zsigmond?

- Barta? – néz Rozi néném. - Itt nem! Nem lakik erre semmilyen Barta Zsigmond.

- Erre kell, hogy lakjék ... azt mondták, hogy a Temető út végibe ...

- Hát itt nem lakik! - fordult el durcásan Rozi néném. Nagyanyám épp akkor hajolt ki az ablakon, meghallván az idegen beszédet.

- Jaj, dehogynem lányom! Hát Búger Zsiga. Itt lakik a kertünk végibe! - mutatja a kérdezőnek.

Rozi néném meg mérgesen rászól az emberre:

- Hát miért nem azt mondta, hogy Búgert keresi!...

Tüled Jani mennybe száll

Gondolom, minden falunak megvan, ha nem is a bolondja, de különös figurája. Akit épp különcsége, vagy testi hibája tesz elkülönültté - mássá.

A szokástól eltérőt mindig is valami különös figyelem, netán tisztelet övezte. Nem ritkán a nevetségesség tárgya is volt persze. Ilyen figurára kettőre is emlékszem a múltból.

Az egyik Tüled Jani volt. Magányos farkasként mindig egyedül járt, arccal a földnek, bús, sovány fejét leszegve. Magas szikár alak, akin spárgával összefogott viharkabát lógott. Fiatalabb korában hegedült, s ha betért egy-egy ivóba, mindig akadt mulató kedvű énekes, akinek alázatosan húzta a talpalávalót. Apámnak is sokszor hegedült, és sokszor hazáig kísérte. Apám ilyenkor megállt a konyhaajtónál, megvetette hátát a félfának, Tüled Jani meg leült a küszöbre, s csak addig hallgatott el hegedőjének síró hangja, amíg egy-egy pohár bor lecsúszott a torkán.

Anyám nem nézte jó szemmel apám mulató kedvét. Mi annál inkább. Körbefogtuk Tüled Janit, be nem állt a szánk, annyit csiripelünk körülötte.

Sokszor furcsa mesékkel ámított, madarokról mesélt, akik beszélgetnek egymással, - mert ő érti ám a szavukat, - mondta. Mi kinevettük, majd mutogattunk a kezére, - Jani adjál már gyűrűt, neked olyan sok van!

Mondanom se kell, Tüled Jani mind a tíz ujján gyűrűket hordott. A gyűrűk vonzásában élt, s úgy is halt meg. A gyűrűk voltak az álmai. Meg nem szabadult tőlük semennyiért sem.

A másik tulajdonsága, ami miatt mindenki behívta a házba és megvendégelték, különösen az öregasszonyok didergő lelkét melengette meg.

- Jani énekelj! - kérték, s ő áhítattal kulcsolta össze mellén a kezét, s gyönyörű hangon, miközben szeméből könnyek peregtek, énekelni kezdte a „Golgotát”.

Mire a végére ért, az öregasszonyok szeme is könnyes lett, - és hálálkodva pakoltak neki:

- Gyere el máskor is, és énekelj nekünk - hívták.

Így éldegélt közöttünk, s lassan beteg lett. Idős volt már a járkáláshoz, de míg vitte e lába, kigyalogolt a temetőhöz. Ott láttam utoljára. A kapunak vetett háttal guggolt. Már hidegre fordult az idő, s hűvös volt a föld. Guggolt magányosan, kabátja gallérját fölhajtotta, s nézegette a kezét. Motyogott magában.

- Mit csinálsz Jani? - kérdeztem tőle, de nem válaszolt. Biztosan az ég madaraival beszélgetett, mert azután el is ment nemsokára ...

A másik furcsa szerzetet Néma Samunak hívták. Teljesen ellentéte volt Tüled Janinak. Köpcös, zömök embert formált, piroszposzsgás arcút, akinek fülig ért a szája, ha a járókelők megszólították. Nevéből is kitűnik, néma volt, s csak artikulatlan hangon tudott értekezni. De mutogatott, s értette az emberek arcán suhanó gondolatot.

Volt egy mókás szokása, ami közkedvelté tette. Bárhol, bármikor hajlandó volt táncolni, s úgy rakta a lábait, mintha világéletében csürdögölőst járna. De nem ám akárhogyan!

Ki tudja miért, az okát már rég nem tudta senki, de ehhez két bot kellett. Vagy gally. Mindegy, mi volt, ha a főutcán valaki letett elé két félméteres botot keresztbe, hát Samu már járta is.

Mindig variálta, a két bot adta négyzögekbe úgy rakta a lábát, hogy egyszer sem tévesztette el. Ha megunt, tartotta a kezét. S adott mindenki, amit tudott. Úgy örült még egy gyufásdoboznak is, mint egy gyermek!

És Samut táncoltatta az egész utca. Hol a bolt előtt, hol a házaknál, mikor a kispadra ültek az emberek munka után. Ha Samu jött, gyorsan tették keresztbe előtte a botot, és már táncolt...

Sok idő eltelt már, mire észbe kaptam, hogy nem hallok felőle. Eltűnt a falu életéből, és senki sem emlékezett rá, hogyan.

De talán, vígasztalom magam, elment Tüled Jani után ... Mert ha mégsem olyan jól mennek odafent a dolgok, mint ahogy Tüled Jani hitte, majd a táncával felvidítja kissé... Hiszen csak akad két letörhető ág ott ... ahol, mint a mondás tartja: „Hol Isten van, ott szükség nincsen.”...

Este jön a Mókár

A tavaserdő, a Temető utcai és Serke sori gyerekek titokzatos, félelmet keltő, s mégis vonzó világa volt.

Mezőtárkány alatt feküdt lápos, mocsaras területen. Jó két kilométert is gyalogoltunk, ha el tudtunk szökni, oda ugyanis nem szívesen engedtek szüleink.

Az erdő, a vaddisznók, a rókák, őzek tanyája volt, de a csordából elszabadult bikáktól is féltettek bennünket.

Volt már rá példa, hogy egy elszabadult jószág felöklelt, s megtaposott egy magányosan bóklászó öreget.

- Ott van a Mókár! Oda nem szabad mennetek! Este eljön és elvisz, ha nem fogadtok szót! - ijesztgettek.

Hittük is, nem is, de azért ha többen összeverődünk, csak kimerészkedtünk a Tavasz erdőre. Mikor aztán a pocsolyás, nádas zombékokon átugráltunk, s benn voltunk a közepében, már nem féltünk semmitől.

Bolondoztunk, árokcsicát játszottunk, meg sarkosat, ezt úgy, hogy a sáros földbe a sarkunkat lenyomtuk, pördültünk egyet, s néztük, kinek lett a legszebb kör alakú tányér a sarka után. Egész falunak való esztrángot sarkaztunk. Ha meguntuk lepkét, hernyót fogtunk, meg csodaszép mintázatú siklókat és a karunkra tekertük őket.

Volt, mikor észrevettük, hogy az erdő szélén apró fények villannak, és mivel már sötétedett, hát hanyatt-homlok rohantunk haza, eszünkbe jutva, hogy itt lidércek tanyáznak, ami nagyanyám meséiből is mindig riasztott bennünket. Otthon aztán elővettek és jött a fűzfavessző - leginkább rajtam csattanva - hiszen én voltam általában a felbujtó. De jól esett utána - az ágyban összebújva, mikor testvéreim csókolgattak és nézték hurkás lábamat, - hogy annyira sajnáltak! Én meg nevetve mondtam: - Oda se neki! Majd elszökünk még egyszer és megnézzük, mi az a lidérc!

Féltek, s ámulattal néztek rám, ilyen verés után még képes lennék elmenni megint, de én már el is felejtettem, csak nevettem, aztán a pusmogás alábbhagyott és aludtunk mint a bunda.

Később aztán előjöttek más formában, más képű szörnyek, mikor nem is kellett volna, hogy ott legyenek, s milyen jó, hogy nem ért készületlenül, hiszen mindig is sikerült legyőznöm őket.

Cimboraság

Kolumbán a gőzmalom tulajdonosa, Erdélyből jött a faluba Trianon után. Hamar összebarátkozott Széppalcsi nagypapámmal.

- Palcsi bátyám ! - fordult poharát emelve az öreg felé egy kiadós borozgatás alkalmával. Magának van két fia. Nem volna kedve az egyiket a rendőrséghez adni?

- Hmm ? - rendőrnek ?

Az öreg akkorát nyelt, hogy a sarokban törökülésben ülő Tüled Jani félrehúzta hegedűjén a vonót, és szabadkozott a szerencsétlen:

- Elnézést nagyságos úr, elnézést ! Már azt hittem, hogy Palcsi bátyám toroka tarka nótára köszörül. - s húzta tovább bánatosan nagyapám nótáját:

"Szép asszonynak, jónak,
Jó járású lónak
Kár megöregedni ..."

XXX

Nagyapám kisbirtokos volt. Nagyanyám hozományba kapott földjével együtt 32 holdon gazdálkodott. Két fiát ugyan kitaníttatta: apám hentes-mészáros, öccse, Sándor bátyám szabó mesterséget tanult, de ez mellett fiait maga is tanította. Dolgoztak a földön, - vetettek, arattak, szántottak, s lóval, tehénnel bántak. Apám szerette is ezt a fajta munkát, a vérében volt a földhöz való ragaszkodás. De nagybátyám !

- Úri gyerek ! - csúfolták, mert csak a szép ruhát szerette, a kasza feltörte a kezét, és tiszta szívből utálta a paraszti munkát, amit röstellt is.

- Egyszer apámmal kimentek kaszálni estefelé. Fél holdat sem kaszáltak még, mikor Sándor bátyám - akinek csupa hólyag volt már a tenyere - fogta a kaszát, és úgy elhajintotta mérgiben, hogy csak úgy csattant a földhányáson, és felordított:

- Itt b ... meg az Isten, búzát, kaszát, nem kell ebből nekem semmi! Benikém! - fordult apámhoz.

- Én nem tudok kaszálni. Sose fogom megtanulni, se megszeretni!

- Jól van öcskös. Nem is kell. Menj haza szépen, és feküdj le. Majd én megcsinálom. Apám minden hibáját elnézte öccsének. Gyerekkoruk óta védte mások, - főleg nagyapám előtt.

Hát ezen járt az esze az öreg Széppalcsinak. A Sándoron. Ő lehetne rendőr. Rendőri szabó. Szépen hangzik.

- Mellátom - tolt a homlokáról a kalapját.

- Ha igen, megisszuk az áldomást ! - nyújtott kezét Kolumbánnak.

Arra már nem emlékszik vissza a család, hogyan vetették - hányták meg Sándor bátyám jövőjét, csak arra, hogy Kolumbánhoz jött a papír, mégpedig a főtanácsos úrtól Pestről, - aki szintén Erdélyből jött, és jó barátja volt Kolumbánnak, - hogy felvették a fiút. Mehet Pestre rendőrnek. Csakhogy Sándor bátyám közben bevonult katonának. Kolumbán intézte a formaságokat. Papír, kérelem, és egyszer csak jött a hivatalos értesítés, hogy leszerelték, és 1937.dec. 10-én már Pesten kezdte meg a rendőri, szabói, énekesi pályafutását. Mindháromból remekül vizsgázott, bizonyított. A földhöz már nem volt többé köze, de mikor 1948-ban a vízkárosultak megsegítésére énekelt itt Füzesabonyban, az emberek sírtak, nevettek, és összeölelkeztek. Az idetévedt utasok nem utaztak tovább a vonattal, csak később, mondván: - Menjen a vonat, majd jön másik! Palcsi Sanyit csak egyszer halljuk énekelni !

Nagybátyám az egyetlen élő testvére volt apámnak. Haláláig Pesten élt, már alig emlékezett vissza gyerekkorára, meg a családra ... de Kolumbánt sohasem felejtette el....

Gecse bácsi tésztából van

A szomszédban lakó Bakos Ilonáék arattak, ránk bízták hát a kis Annát, - aki az öcsémmel egyidős volt, és játszópajtások voltak, - hogy viseljük gondját.

Megszokott dolog volt a falu életében, hogy ahol munka van, a gyerekeket mindig a szomszéd, vagy az utca népe vigyázta. Anna ott játszott hát velünk, és mikor az ebédhez terítettünk, odaültünk közénk. Akkor ettünk először olyan tésztát a levesben, ami betűkből állt. ABC tésztának hívtuk. A kis Anna megmerítette a kanalát, és nézte az úszkáló betűket. Nevettünk.

- Ez milyen betű? - kérdezte, s belenyúlt jobb kezével, majd ujjá hegyén mutatta a G betűt.

- Mint a neved kezdőbetűje: G - Gulyás Anna - magyaráztuk.

- Igen? Kerekedett el a szeme. De a G betűről eszébe juthatott egy odajáró, nagydarab szőrös ember, aki nagyhangon, fennhéjázva beszélt, s ha megjelent eliszköltünk, mert kicsit féltünk tőle. Nem volt rossz ember amúgy, csak a külseje ijesztett bennünket. Gecse bácsinak hívták és bort árult, így gyakori vendég volt azoknál a házaknál, ahol nem termett szőlő.

- Adj Isten! - ordított sokszor a kapun befelé. - Itt a bor, sógor!

- Hát ezek az imposztorok tettek-e rossz fát a tűzre? Mert Hammm! Rögtön bekapom őket - rémisztgetett bennünket, mi meg sikítva szaladtunk a kertnek. Ez juthatott a kicsi lány eszébe, mert egyszer csak felragyog, és nevetve mutatja a betűt felénk.

- Gecse bácsi tésztából van! - robbant belőlünk a nevetés.

Nem is tudtunk enni, dőltünk össze-vissza, ha az egyik abbahagyta, folytatta a másik. Nevettünk, nevtünk fulladozva. Annának meg annyira tetszett, hogy egyre csak hajtogatta, mint aki sose hagyja abba:

- Gecse bácsi tésztából van!

- Mi lelte ezeket a gyerekeket? Néha tisztára megbolondulnak. - Nem hagynátok abba? - rivalltak ránk.

- De mi nem tudtuk abbahagyni. A felszabadult öröm mutatta tán, hogy így billent helyre bennünk a félelemtől kilódult mérleg, hiszen aztán már hittük is, hogy akármilyen erős, félelmetes valaki, egyszer ő is megfőhet; mit megfőhet! Be is kaphatod!

A kenderföld

A Denár földje a Laskó patakra lejtett. Nagyanyám idejében kenderföld volt itt. A virágos kender - női ivarút - szedték, a magvas kenderet meghagyták, míg ki nem nyölték a földből. Kévébe kötötték, majd vitték az áztatóba. Leginkább a patak mellett ástak egy kör alakú gödröt, az ún. pocsolját - ez volt a kenderáztató. A Laskó patak vizét így használták elődeink a mindennapokban...

A vízben leverték két karót, szemben velük a parton megint kettőt. Ezeket összekötötték dróttal, majd az elkerített részbe beleengedték sorra a csévéket, amit három hétig áztattak.

Megyünk kenderet vetni! - kiabáltak be az asszonyok az udvarra.

Ezekhez csatlakoztak azok, akiknek szintén ott ázott a kenderük. A vízbe a gyerekeket küldték, ők hordták - adták a part szélén állók kezébe. Ha pióca csüngött a kiemelt kévén, a gyerekeket biztatták: - Pisild le! S ők boldogan, nevetve irányították a sugarat a fekete piócákra, melyek rendre lefordultak a kévéről.

A vizes kévéket aztán kocsira rakták, úgy vitték haza. Az udvaron a nyakánál fogva felállították, a lábait körbe széthúzogatták. Úgy nézett ki, mint a búbos kemence. A szárítás után jött a kendervágás, vagy törés. A kendervágógép úgy nézett ki, mint a mosószer, vagy kisszer. Fából volt, négy lábon állt, és a kése levágta a cséve fejét. Megrázták, kihullt a törmelék - ez volt a pozdorja. Ezt semmire sem tudták használni. A szófogadatlan gyerekekre is mondták:

-Olyan vagy, mint a pozdorja!

A kender egészen ősztől tavaszig adott munkát a lányoknak, asszonyoknak. Tűzőbe vitték, tilolták, finomították. Kendertépes, guzsalyfonás után fölállították a tiszta szobában az eszvatát, azon szöttek esténként. Háziszöttest, inget, lepedőt, terítőt, törölt mind megszőtték maguknak.

Közben énekeltek. Ilyeneket:

"Jaj de hosszú, jaj de hosszú ez az út,

Amelyiken Barna Jancsi elindult.

Barna Jancsi térj vissza a hosszú utadról,

Emlékezz a tegnap esti szavadról."

Vagy:

„Csillagok, csillagok, szépen ragyogjatok..."

Este 10-11 óráig időztek szövással, szóval, énekkel, mesével. Ha az egyik háznál befejezték, mentek a másikhoz. Két-három szomszéd járt így egybe, s tartották a jó szomszédi barátságot, de volt, hogy az utca népe fogott össze. A gyerekek itt barátkoztak, ezekből a barátságokból aztán felnőtt korukra is embertpróbáló összetartozások, összefogások születtek.

A majoros gazdálkodás (1930-40-es évek) Cselédsorsok ... az érseki uradalom majorjában

A mostani Zrínyi -Virág - Felszabadulás - Temető - Rózsa - és Csillag utca ifjabb lakói talán nem is sejtik, hogy azon a területen, ahol most az utcájuk található, milyen események történtek, kik éltek ott - történelmi léptékkal mérve nem is olyan régen - néhány évtizede.

Erről beszélgettünk Csanálosi bácsival, aki szóbeli visszaemlékezést adott az érseki uradalom füzesabonyi majorjáról. Szavainak izzó parazsa erősebb, mint a Temető utca komor csendje, melynek magányában él, egyedül. A paraszti szó életrealitása megfogja, egy életre rabul ejti a köztünk maradottakat.

Rendhez szokott pontossággal kezdte sorolni személyes adatait:

- A nevem Csanálosi József. Születtem 1930. okt. 19-én Vattán, Borsod megyében...

Szorgalmasan jegyezve minden mondatot észre sem vettem, hogy eltelt egy délelőtt, mely alatt egy birtok született újjá a papíron...

A Csanálosi család életében nagyon fontos dátum volt 1937. április elseje, ugyanis ekkor érkezett meg Füzesabonyba a szegény novaji cselédcsalád, - egy jobb, egy új élet reményében. Összes vagyonkájuk elért két lovaskocsin.

Az ősi abonyi család egy része valószínűleg az 1600-as évek második felében telepedett át Borsodba, ahonnan újra visszatértek 1937-ben. Józsi bácsi apai nagypapjának a testvére - a keresztlevél tanulsága szerint - az 1850-es évektől élt Füzesabonyban, a Nagyszohoda út 36 szám alatt.

A 7 éves Józsika 1937 szeptemberétől már itt kezdte meg iskolai tanulmányait.

Az érsekségi majorság az 1930-40-es években:

Az egeri érseki uradalomnak ebben a térségben 2 majorsága volt: az egyik a szikszói majorság, amely 2100 kateszteri holdon gazdálkodott, a másik az abonyi, a falu déli részén. Ehhez 1100 kateszteri hold tartozott. Ez utóbbinak abban az időben egy gazdája volt, Uzonyi László intéző, aki az első világháborús szolgálataiért a vitézi címet is birtokolhatta. Ő volt a gazdasági ügyek képzett, felelős intézője. A Zrínyi út 11. sz. alatt lakott a mostani TSZ iroda épületében feleségével. Elismert, rendes ember volt a falusiak szemében.

A 1100 holdas gazdasági terület egy darabban zárt egységet képezett, s egyben az egeri érsekség leghíresebb majorságát is jelentette.

A belső major: Ennek a vezetője a tanyamester, Szolnok Gyusztáv. Ő volt az intéző fő segítő társa, a munka valós szervezője. Ő intézte a fejtőzet, esetenként a hízlalda igazgatását is. (Ez legfőképp a takarmányozás ellátását, a szállítás ellenőrzését jelentette.) Négyes vetésforgó alapján irányította a termelést, amit a cselédek végeztek. (Négy évente került sor egy területen a termőnövények cseréjére.)

A cselédeknek, kiket ökörfogatosoknak is neveztek, volt egy vezetőjük, ő volt az első béres: Szanyi András. (Érseki cselédeken Abonyban kimondottan csak az ökörfogatosokat értették.)

12 cselédcsalád lakott a majorság cselédházban, míg a többiek a faluban laktak.

Az akkori érseki cselédeknek a munkájuk fejében járt a lakás. Ez egységesen biztosított volt a cselédkönyvi szerződés alapján, amit évente kötöttek, április elsejétől a következő év április elsejéig. A családok egy 4x4-es szobában laktak, ahol 2 családnak volt egy közös konyhája. A férfiaknak 44 db ökör és két bivaly rendszeres ellátásáról kellett gondoskodniuk. A nyári idénymunkára a 12 uradalmi cselédcsalád mellé további 10 pár lett felfogadva.

A majorság harmadik nagy egységét a tehenészet adta. A 8 fejős vezetője a főfejős - Gyarmati László volt.

Külső terület: A nyári idénymunkára summások lettek felfogadva. A 30 summás vezetője Veres János bandagazda volt. Ők szurkálták májustól az aszott búzát a „villással” egészen az aratás előtti napokig. Ez az elvadult hajtások kiszakítását, a gaz kiszedését jelentette. Ők végezték a cukorrépa egyelését és a borsó hüvelyezését is. A 30 főből 3-4 személy esetenként 6 hónapig is foglalkoztatva volt.

Aratáskor lettek felfogadva az aratópárok, akik segédkeztek a betakarítás egész folyamatában; többek között a cséplésnél és a törekhúzásnál is. (A törek az üres gabonakalász - felhasználható volt vályogvetésnél, vagy répacsíkkal keverve megetették az ökrökkel.)

Az 1100 holdon termeltek:

- Őszi búzát / Bánkútit vagy Fleischmannt - ami hosszú szárával mellmagasságig ért, de ritkább növéssű és erősebb szárú volt, mint a ma termesztett fajták. A kalászban is kevesebb szem volt. 1 hold termőterületről 16 mázsa volt a gazdaság rekordtermése, de átlagosnak mondható a 8-12 mázsás évi hozam.

- Tavaszi árpát: éves termésátlag 8-12 mázsa /hold.

- Kukoricát: 20-25 mázsa/hold. Két fajta kukoricát termesztettek: Négysoros magyar kukoricát, amit lépésenként, szálával ültettek. Ennek lapos volt a feje, édes ízű, a csutkája pedig fehér színű. A másik a lófogú kukorica, amely nyolcsoros volt és veres csutkájú.

- Cukorrépát: 50-60 mázsa/hold

- Marharépát: 70-80 mázsa/hold

- Borsót: maximum két fajtát

- Mást - nem jelentős nagyságú területen: mákot, salátát, lóherét, lucernát.

- Külön területe volt a rét-kaszálónak, ez kb. 300 hold nagyságú, amely mindig ugyanazon a területen maradt. Ezt a területet nem szántották, mert nem lett volna gazdaságos.

Személyi összesítésben:

Az intéző, a tanyamester, az első béres, a főfejős és a bandagazda vezetésével lett megszervezve 1100 holdon az egész évi gazdálkodás, a következő személyzettel: 12 cseléd, nyáron plusz 10 pár, 8 fejős, 4 lófogatos, 30 summás - idény jelleggel, 1-1 kovács és asztalos a segédnappal. Rászámolás után is elmondható, hogy 80-90 fő végezte az 1100 kataszteri hold termelő munkáját, mezőgazdaságilag csaknem teljesen önálló gazdálkodással!

Munkaeszközök:

1-2 pár gözeke / kölcsönözve Szikszóról 10 munkással /, 1 cséplőgép; 1 aratógép 1941-től.

Munkarend:

- Január: Jószagetetés, körmölés, szarvapolás, ganalyozás, takarítás.

- Február, március: Trágyakihordás a szántóra, répaszeletelés a jóságoknak, ökörjáratás a szántón, hogy ne gémberegjen le a jóság a tavaszra, megmaradjon az ereje. A belső majori munkákban az asszonyok nem vettek részt, csak a családi tulajdon művelésében: 1 holdas kukorica, fél holdas krumplival ültetett területen - az asszony egyébként háztartásbeli, „munkanélküli”. Márciusi munkákhoz tartozott még a boronálás, vetés - cukorrépa, kifagyott lucerna pótlása, árpavetés.

Április: Borsóvetés, árpavetés és kapálás. Áprilisban és májusban szinte napkelteől napnyugtáig folyt a kapálás.

-Június: Jún. 24-től, Szent János napjától kezdődtek az aratási munkák, amely egyben az abonyi búcsú napja is. (Egyébként június 29-i Péter-Pál napja a szokásos aratás kezdete hazánkban.)

Aratás: Táblánként történt, a gabona érésétől függően. Az intéző erre a munkára aratópárokat fogadott fel. Sürgős esetekben a füzesabonyi summások mellett a környező településekről is fogadtak fel embereket. A gazdasági cselédek nem arattak, ők csak a behordásnál ökörfogatoltak. A munkások a megbeszélte helyszínen találkoztak, gyalog, együtt vonultak ki az aratótáblához. Mindenki a saját kis motyójában vitte magával a napi élelmiszeradagját, a szalonnát és a kenyeret. (Nem foglalkoztak a koleszterinnel, mégis mindenki egészséges volt.) A majorság csak a vizet biztosította lajtos kocsival. Egymás között eldöntötték, hogy ki lesz az első kaszás. Ő lett a húzó ember, hozzá igazították a munka ritmusát. Egy kaszásnak egy marokszedője és egy kötözője volt. A táblákat kb. 40-200 hold nagyságúakra alakították ki. Egy kaszás kévéi 5- 20 méterre lettek egymástól felállítva, a terméstől függően. Egy aratópárnak legalább egy hold búzát kellett levágnia a napi norma szerint. Az aratás másfél hónapig is eltartott, így csak augusztus 20. körül kezdődhetett a cséplés. Ez is hosszú ideig eltartott. A 12 ökörfogatos cseléd szállította be a gabonát a kazalgyűjtő helyre. Sietni kellett vele, nehogy az időjárás kárt tegyen benne. *"A biztosító addig fizet, míg lábon áll a búza!"* Szeptember 20-a körül kezdődhetett a tarlóhántás két ökörral. Egy ökörfogatosnak csak a vasárnapja volt a szabad, de akkor is el kellett látnia a jószágokat. Elvégzendő feladatuk volt a házimunkák közül a favágás télre, kukoricamorzsolás a jószágoknak. Az ökörfogatos majorsági cselédek még vasárnap sem jártak templomba, ami akkoriban nem volt szokványos dolog.

Cukorrépa betakarítás: Ez a munka is szeptember 20. körül kezdődik. Az 50-60 holdnyi területen a répát a summások ásták ki, amit a sártól megtisztítva az ökörfogatosok hordták be négyökrös szekérrel. Egy fogat rakománya kb. 15 mázsa lehetett. A betakarítási munka 2-3 hétig tartott.

Kukorica törés: Az októberi munkát is a summások végezték, 4-5 hét alatt. A törés után következett a szárvágás. A levágott kukorica szárítóba történő beszállításánál az ökörfogatosoknak a 10 segédcseléd is segítkezett.

Lucerna és széna kaszálás: Ebben a munkában az ökörfogatos cselédek is részt vettek. Kaszáltak az uradalomnak, de meg kellett oldaniuk a saját bérleményük kaszálását is.

Marharépa betakarítás: Közvetlenül a fagyok beállta előtt történt. A gyakran 50 cm-es répák betakarítása a summások egy részére és a cselédekre várt. Ennek vetőterülete max. 20 hold lehetett. A fejszőknek is megvolt az egész napi feladatuk: a 8 dolgozóra jutott a cselédek 44 ökre és két bivalya mellé 50 tehén, 100 üsző, 4-6 bika, 1 csődör, 8 kanca és 20-30 borjú.

A falusi cselédek életében főleg nyáron, nem sok idő jutott az ünnepekre. Józsi bácsi azért megemlíti néhány jeles eseményt, ami különleges színt hozott a fárasztó munkásnapok közé:

Ünnepek: Májusban tartották a búzaszentelést, amikor a szentelő körmenet a főjegyző és a pap vezetésével a kíváncsiskodó gyerekhad kíséretében kivonult a falu határába, hogy ott a pap megáldja az évi termést.

Karácsony: Az intéző felesége karácsonykor a cselédgyermeknek egy-egy kis csomagot adott, és fenyőfát állíttatott a növendékistállóban. A cselédek otthon maguknak is díszítettek egy boróka ágat, amire diót, szenet, kockacukrot kötöttek szaloncukros papírban. A fa alá esetleg egy-egy narancs, vagy alma került, aminek akkor ugyanúgy örültek a gyerekek, mint manapság a drágábbnál drágább ajándékoknak. A cselédgyerekeknek az intézői kis csomagért verset kellett mondaniuk, vagy egy dalt kellett énekelniük. Józsi bácsi még ma sem felejtette el azt a kis versikét, amivel az intézőasszony szívét úgy meg tudta lágyítani:

*„Eljött a nap, mit várva vártunk,
az égen csillagfény ragyog,*

*a Jézuska fáját im elhozták a
halkan szálló angyalok.
Köszönjük néked édes Istenünk,
hogy minket így szeretsz,
míg élünk ezt a kis családot
soha ne felejtsd.”*

Búcsú: Piros betűs ünnep a régi falusiak életében duplán is. Június 24-e Szent János napja, akiben az abonyi katolikus templom védőszentjét is tisztelhetjük. E nap a Mátyás király úti keresztnél a község előljárói sergőt és hintát állítottak. A sergőt egész nap a cselédgyerekek hajtották maguk előtt tolva a rudat körbe-körbe, amire felcsimpaszkodtak, ha a kívánt sebességet elérték. Búcsúfiának esetleg vattacukorra futotta. A gyerekeknek a tologató kereplő - amire mindegyik áhítozott - óriási ajándéknak számított. Egyéb ajándék duda vagy mézeskalács lehetett. A mézeskalácsnak három klasszikus formája volt: kereszt, szív és a szentképes. Értékes ajándéknak számított még a simlabda is, amit nagy becsben tartottak, hisz akár egy fél évig is lehetett vele játszani, mert a papírcsomagolásuk sokkal erősebb volt, mint a mostaniak. Súlyra és nagyságra szintén meghaladták a mostani simlabdák méreteit. A falusi búcsú jún. végén volt, Szent János napja előtti vagy utáni vasárnap. Ezt hívták „szegénybúcsúnak” is, mert a tavalyi gabona már elfogyott, az idei új meg még a határban volt, így a házak kamrái is kiürültek. Nagybaldogasszony napi vasárnap volt a telepi búcsú (aug 15. körül), ez már „gazdag búcsú”, mert már megtörtént a gabona learatása.

András napjával kezdődött az advent. A templomban ekkor volt az első litánia, mikor százával mentek az emberek a templomba, még az uradalmi cselédek is. A gyerekek ilyenkor készítették az adventi tökhéj lámpát.

Egyházi ünnepek: Szóban megemlékeztek vízkereszt, gyertyaszentelő és hamvazószerda napjáról, ami a népi kalendáriumban kiemelt napoknak számítottak. A húsvéti nagyböjtöt az uradalmi cselédek nem tartották, esetleg csak nagyhét utolsó napjaiban. Jézus halálakor nagycsütörtökön „elnémultak a harangok, csak a kereplő szólhatott”. Ezt a harangszóhoz szokott falusi embernek minden évben furcsa volt megélni.

A téli hónapok hoztak egy kis lazítást az egész évi munkában a cseléd - és summás családoknak. Mikor eljött a tavasz, újra felbolydult a falu élete, megindult a mezőgazdasági munka az uradalomban is. A májusi litánián már jóval kevesebben voltak a templomi miséken. Az embereket elszólította a megélhetés...

1945 után érseki majorság úgy eltűnt a falu életéből, mintha sohasem lett volna, és az önellátó gazdálkodás gondolatát is kiverte a szél az emberek fejéből.

Ferenc Jóska ...

Híres ember volt a faluban Ferenc Jóska. Nem csak a megszólítása miatt, hanem nevezetes tettei miatt is, melyekről olyan szívesen mesélt ízes magyarsággal egy pohár bor kíséretében a kiserdő melletti szőlőlugasában.

Az osztrák császár - magyar királyt hírből ismerte mindenki a faluban. Hallottak feleségéről is, aki állítólag nagyon szerette a magyarokat. Az öregebbek kortársaiként még történeteket is ismertek róla, melyek szájhagyomány útján éltek, míg az ifjabb nemzedéknek a falu szigoráról híres tanítója adta át a kötelező tudást suhogó nádpálcája kíséretében. Ilyenkor a keményebb fejű gyerekek örökre felírták emlékezetükbe, hogy ki is az a Ferenc Jóska...

A mi Ferenc Jóskánkat nemesi vérrel, címmel és ranggal ugyan nem áldotta meg a sors, de mázsás termete, fizikai ereje igencsak tekintélyt parancsoló volt a kocsmázó paraszt pribékek között. Gyermekkorában, mint bárki más faluhelyen, cselédként kezdte földi pályafutását,

hogyan aztán hosszú, kanyargós életútja végén nyugdíjas masinisztaaként fejezze be az embernek kijáró fizikai létet. Sajnos a Jóisten nem egyforma marokkal méri földieknek a boldogságot, és a szerencsét, így csak reménykedhetünk, hogy a mennyországban megkapja azt, amit ezen az örökforgó golyóbison is megérdemelt volna.

Az ő emlékére álljék itt az a visszaemlékezés, ami nem sokkal a halála előtt került feljegyzésre:

Józsi bácsi 1933-37 között volt Nagytályán, Mat Pál gazdánál cseléd. Ezt a tiszteket ott egyedül töltötte be.

A Mat család együtt lakott a gazda testvérevel, aki magángazda volt. Ők a ház hátsó részében laktak, külön háztartást vezettek. A kilenc tagú Mat család (a gazda és felesége, nagyszülők és öt gyerek) egy szoba-konyhás házban laktak. Ehhez tartozott még a melléképület, két nyárikonyha (a két családnak külön - külön) és az istálló, melyben a 4 tehén és 3 ló felügyelete a 14 éves kis cselédre lett bízva. Józsi bácsi irányította a gazdasági munkákat, mert a családfő ezzel nem foglalkozott.

- Nekem olyan cseléd kell, aki dolgoztatni tud ! - mondogatta.

A gazdának saját tulajdonában egy hold földje és egy fél hold szőlője volt. E mellett Mocsáry gróftól 50 holdat kapott felesbérletbe, mert a gróf 200 holdnyi földjét haszonbérletbe megszervezte 15 gazda között.

A saját föld és a felesbérleti birtok gazdasági munkáinak felügyelete Józsi bácsira lett bízva. Mindenki dolgozott a családban, a gazdát kivéve.

-A *gazda* rongy, részeges ember vót, vót, hogy egy hétkig se láttuk! Mikor hazagyött, elkiabáta magát az udvaron: - No gazda, hogy állunk?

Mikor elmondtam, akkor mindig csak annyit mondott: - Jól van!

Aratni se járt,... csak Kistályára a boros pincéjébe a többi gazdával!

Gazdaasszony, gyerekek és nagyszülők: A gazdaasszony hordta a tejet Egerbe a reggeli hatos vonattal, de a nyócassal haza is járt. Házhoz vitte a saját tehének tejit, meg azt, amit a két lány összegyűjtött előtte való este a parasztgazdáktól, összességibe vagy 30-35 litert. 5-6 fillér vót akkor egy liter tej. Míg ő odajárt, az öregasszony mosott, főzött, takarított, meg ellátta az aprójószágot. Vót malac is, nyóc - tíz, amik februárban, augusztusban fiadzottak, meg vót csirke, meg kacska is. De sose tudták, hogy mennyi, mert a tyúk eltűnt, oszt néha csak 10-15 csibével bútt elő valamék szénakazalbul.

A lányok, a Mari, meg az Erzszi is dógoztak, kapátak, lovat vezettek ekekapálásnál. Mikor oszt elfáradtak, felkérekedtek a ló hátára, de az meg feltörte a seggiket. Ott vótak az aratásnál, kapálásnál, törésnél, meg répaásásnál is. A fődeken búza, répa, kukorica, meg árpa vót ültetve.

Gazdasági munkák: A tél december közepitől február közepiig tartott. Március elején vetették az árpát, ami március 15-re ki is kelt néha. Tizedike körül kezdődött általában a boronálás, vetés, ami eltartott kb. egy hétkig. A vetés két emberes munka vót: az egyik vezette a lovat, a másik a vetőgépet. Ennél az egy munkánál vót jelen mindig a gazda. Ott ballagott mindig utánunk. Mikor a saját földdel végeztünk, akkor elmentünk a proletárfődekre is. 1 hold megműveléséért 4 napig jöttek nyáron kapáni az asszonyok, vagy négyszer fél napig kaszátk az emberek, de ők teljes koszt ellátást is kaptak!

Farsangkor a legények má mezítláb táncoltak az ivó előtt, olyan jó idők vótak!

Április: Ebben a hónapban tovább folytak az ekekapázások, a kukorica ültetés - sorolás, és répasorolás.

Május: Kukorica, répa kapálás, szőlőkötözés folyt.

Június: Folytatódnak a májusi munkák, majd a hónap végén megkezdődik az aratás. Mire a nap az égre gyött, addigra mindenki talpon vót. Lovaskocsival kimentünk a határba dógozni. A kocsit a legkisebb gyerek vitte haza. Sok munka vót, este 8-9 órára értünk haza. Délbe két

órát pihentünk, a gazdaasszony hozta ki kocsival az ebédet. Egy nagy tálibul hat ember is jól belakott. Egyszerre ettünk, éhesek vótunk, nagyon jól esett az étel. Egy kicsit még hagyunk délutánra, ozsonnára is. A gazdaasszony gyalog ment haza, ott hagyta a kocsit.

Munkarend: Három kaszásnak fejenként egy marokszedője vót. Erre az idénymunkára egy fiatal aratópárt is alkalmaztak. Ezek férj-feleség vótak, 30-35 évesek, más évbe 30-27 évesek. 3 véka búzát kaptak egy napra fejenként. Ők ekkor esténként a fészerben aludtak a rossz dikón, vagy a száraz lucernán, mert olyan fáradtak vótunk, hogy leragadt átunkba a szemünk az álmodástul. Három asszony szedte a kaszások után a markot. A kévéket párossával rakták. Ezek 5-10 méterenként vótak, attól függően, milyen vót a termés. Egy holdról 50-60 keresztcsomó gyött le. Egy kéve megvót vagy 15 kg. De nem danoláztunk ám, mint ahogy a filmekben látni! Aki azokat csináta, az sose vót kaszáláson!

Amikor az emberek megunták, akkor mondtuk azt: „*No emberek kössük fel, oszt majd csak dél lesz!*” Kévékbe kellett gyűteni a markot, majd felcsomózni. Hosszú búzaszálakkal, a bankával lett összekötve.

Ozsonnáztunk is mindig abbul, ami délről megmaradt. Nem vót senki válogató! Mikor össze vót mán hordva az aratás végig, egy nap pihenés után gyött a behordás. Ez is eltartott vagy egy hétig. A ház kb 4-5 kilométerre vót a határtul. Otthon mikor kazalba lett rakva, úgy 3-7 napra gyött a cséplőgép. A cséplés úgy 1, 1,5 napig tartott. Ekkor segített az egész falu, vót ott annyi ember, hogy nem fértek egymástul. Nem tudta némely részi, hogy mit is csinájjon! A búzát kocsival hordták szét. A cséplésnél a gróf egy lovas bricskával mindig ott szaladgát, a gazda meg gyalog az ispánnal. (Az is rongy, részeges vót!)

5-6 méter magas kazlakot raktunk attól függően, hogy milyen vót a termés. Petrencésrúrdól hányták fel a tetejibe, majd a végin kötéllel köttük le, hogy ne fújja szét a szél.

Szüret: Nálunk ez nem tartott sokáig, mert a gazdának nem vót sok szőlője. Egy nap alatt végeztünk vele október második felibe. A faluba délelőtt tíz órától felvonulást tartottak. A lányok a nagy szüreti kosarat rúdon vitték, ami tele vót szőlővel. Ezt a legények hamar elvették tőlük cipelni. A többi legény kocsin vonút, tízen, tizenketten egy kocsin, rozmaringos, meg aranyhajás kalapba. A felvonulókat hat kerecsendi cigány kísérte. Hegedűvel, meg bőgővel húzták. Este a legények szervezték a bált, ők kérték meg az előljáróástul az engedélyt. Két csendőr mindig ott vót, hogy vigyázzák a rendet. A lányok díszítették fel szőlővel a szüreti sátrat. Fel vótak a tetejire aggasztva. Aki lopott belőle, annak tíz fillért kellett fizetnie. A kocsmá terme úgy 7X5 méteres vót, azért kellett sátorral megbővíteni.

A belépő 20 fillér vót a legényeknek, 10 fillér a lányoknak. 14 fillér vót akkor egy liter bor, 10 fillér egy liter fröccs. Kíváncsiságbul ott vót szinte az egész falu. Az öregasszonyok ott ültek körbe a fal mellett, oszt susmutoltak. Másnap meg ment a pletyka:

- Láttad-e Pistát a Marival? Még csókolóztak is! A falu hamarabb tudott mindent, meg jobban is - mint a lány anyja. A bál éjjel kettőig, hajnal négyig is eltartott, attól függően, hogy meddig vót engedély. Mindig időben kellett befejezni, nem vót ellenvetés.

Disznóölés: A gazdánál a disznóölések nagyon emlékezetesek vótak! Vágás előtt az asszonyok megpucolták a hagymát, az emberek előkészítették az eszközöket az üstöket, a darálót, a tőtöt meg a szalmát. Mán hajnalba összegyött a banda: sógor, koma, szomszéd, gyakran nyóc-tíz ember. Némely részi mán akkor ténfergett, mikor odagyött, hát még mikor megitták a tíz literes fazékbul a cukrosbort! A 200 kg-os disznónak az egyik jobbrul esett neki, a másik balrul. Rángatták szegény jószágot mindenfele, az meg megugrott... úgy kellett utána rohanni. Az emberek meg kiabáltak, hogy merre hajcsák, hogy ki vót a hibás. Mikor oszt sikerült megfogni, a bajnéttal összevissza lett szurkálva, hogy folyt a véri mindenfele. Ha nem mozdút a disznó, akkor otthatták. Bementek még inni egy pohárral. Perzselés közbe meg nekem felállt, oszt elment. Én berohantam, hogy a disznó meg elszalatt! Nem akarták elhinni, mert úgy össze vót szurkálva. Aszonták: - Nem igaz az öcsém!

Mikor oszt kigyöttek, akkor látták, igazat beszéltem. Helyére húzták a perzseléshez, onnan ahun megtanálták. Úgy perzseltek meg, hogy tiszta szőr maradt, főleg az ágyéka. Én hiába beszéltem, a sok bornak nagyobb hatása vót!

A gyerekek is rakták a kis tüzekeket, nem győztem a szénát hordani, mégis szőrös maradt a disznó! A szétbontásánál már az emberek fele kidőtt, vagy haza ment.

Délután 3-4 órakor kezdtük a kóbásztótést. Este 7-8 órára végeztünk. Az asszonyok vacsorára sütötték a pecsenyét. A 70 liter bornak akkor mán csak az árnyéka vót! Az egyik alkalommal éjjel fél tizenkettőkor küttek át Kistályára a pincébe, boré. Már nagyon fáradt vótam, de be kellett fogni a lovakat, mer bor kellett. A három 14 literes korsóval reggelre még kettővel elfogyott. Hajnali négykor ment el az „utolsó segítség”. Az egyik itt alutt, a másik amott. A fél disznó is elfogyott. Másnap meg nekem ott maradt a takarítás. A kóbász is úgy lett megtötte, hogy össze-vissza szakadt a bél, oszt mégis nekem mondták, hogy ne magyarázzak, mert nem értek hozzá. A két első sonka elfogyott reggelre, nekem alig maradt valami.

Másnap gyött a füstölés. Néha eszembe se vót vagy két óra hosszáig, hogy rakjak a tűzre, annyi takarítani való vót. A kóbász 2-3 hétig tartott, mert hun az egyik gyerek tekert le egyet, hun én. Mikor oszt a gazdaasszony kérdezte, hogy hova lett a kóbász, én mindig a lányokra fogtam!...

Lakodalom: Addig míg náluk vótam a négy év alatt, nem vót... nem vót nagy a rokonság.

Karácsony: Karácsonyfa akkoriban nem vót. Szenteste gyülekeztek valamék lyányos háznál a barátok. Vót, hogy öt pár is összegyött. Együtt mentek az éjféli, meg a hajnali misére. Nem egy helyen vótak végig, hanem körbejárták mind az öt lyányos házat. Az elsőnél vót a vacsora, a harmadiknál a másnapi reggeli, ötödiknél a másnapi ebéd. Szépen be vót osztva. Ha nem is beszéltek meg, az asszonyok mindig tutták a rendjit. Reggelire sült tojás vót, ebédre tyúkhúsleves meg tötött káposzta. Egyébkint meg alma, dió, mogyoró, főtt kukorica vót a menázsi.

Szilveszter: Ugyanúgy összegyöttek, mint karácsonykor. Öt-hat pár, valamék lyányos háznál. Éjfélkor kocsonya vót meg bor. Vót köztünk olyan, aki citerázni tudott. Őt hallgattuk, meg danoltunk, táncoltunk.

Farsang: Vízkereszt napjától hamvazószerdáig lehetett farsangolni. Nálunk mindig az utolsó három nap vót a farsang. Az első nap délután kettőkor kezdődött a bál, hajnal kettőig tartott. A második nap este hattul tartott hajnal kettőig, míg a harmadik nap - húshagyó kedden délelőtt tíz órától bandába gyülekeztek a legények a kocsmába. Egy banda néha 20 főből is állt. Egy legény vót beötözve maskarába, rongyos ruhába. Tollsipka vót a fején, elé vót kötve a ganéhordó kosár, oszt úgy mentünk a lyányos házakhoz. A maskara ott figurázott egyet, az asszonyok meg adták a tojást, 5-6 darabot, kinek mennyi vót. Egy-két helyen kaptunk szalonnát, meg kóbászt. Mikor oszt ennek vége lett, a kocsmárossal elővetették a serpenyőt, hogy süsse meg. Ő atta a kenyeret is hozzá, néhány tojásé cserébe. Vót olyan, hogy a 100-200 tojásnak a felit is ellopta, de ha mán mindenki jól lakott, nem foglalkoztak vele. A cigányok húzták, de drágán ám, öt pengőért lettek fogadva egy éccakára.

Böjt: A hosszú böjtöt nem tartotta senki, csak az utolsó napokban ettek mérsékeltebben.

Húsvét: Ez is több napos ünnep vót. Előtte hétfőn folyt a tavaszi nagytakarítás. Lemeszelték kint is a ház elejét, meg bent a falakat. Száraz tehenszarral kenték fel a döngölt földet. Megpuolták az ablakokat, melegvizes ruhával lemosták a gerendás plafont, meg újra kenették a kemencét. A belsejét vót, hogy cigányasszony csinátá. Mikor a szénvonót megmozgatták a vöröstéglából készült kemencealjba, oszt az szikrázott, onnan lehetett tudni, hogy meleg a kemence, lehet sütni a kenyeret. A fűtőanyagot előtte este bekészítették, meg a kenyérdagasztást is megcsináták. Ekkor csinátak lángost is, ami akkora vót, mint a tatyiga kereki. Onnan lett a neve - lángos, mert körülötte égett a tűz. A megmaratt tésztát összekaparták, abbul meg vakaró cipót sütöttek. Télen a magyar kukoricából csináták a málit. Ennek a lisztje is édesebb vót, mint a mostani sűrű kukoricának. A kemencébe sütötték meg a

vízenkullógót is. Ez a víz tetején kelesztett tészta vót. Ebből lehetett még herócét is sütni. A forgácsfánkot derejevágóval szabták ki az asszonyok. Pántlikás fánkot meg főleg farsangkor sütötték.

Úgy mongyák, hogy *nagycsütörtökön* vót Jézus halála, az utolsó vacsora után. Ekkor elhaltak a harangok, csak a kereple szólhatott.

Nagypénteken vót Jézus stációjárása. Ekkor, aki tehette új ruhát vett, oszt úgy mentek reggel a templomba Jézuskát csókolni. Este hattól vót a felnőtteknek az esti mise. Aki tudott, az tett a perselybe egy kis adományt.

Nagyszombaton vót Jézus feltámadása, húsvét napja. Ekkor már újra lehetett harangozni. A délutáni mise után már lehetett enni is. Böjtot csak pénteken, meg szombat délig tartották meg, ímmel-ámmal. Az esti vacsorakor már ott vót az asztalon a káposzta, kelttészta, meg a túrós pite. Nagyszombat este bált is tartottak. Vót, hogy haza se mentek a legények, hanem innen mentek reggel locsolkodni. Abonyba az utcák legényei fogtak össze - Alvég, Felvég, Kankósor stb. - oszt úgy mentek locsolni. 4-5 cigányt fogadtak, azok húzták. A leghíresebb cigánycsalád a Buliéké, meg a Báder Miklóse vót. Korosztályonkint: 18 év alatt, aztán 18-23 között vót az öreg legény, vagy első legény - a vezető. Míg ezek nem indútak el, addig a többinek sem lehetett menni. Az idősebbek már nem vettek el ajándékot. A kisebbek meg vereshagyma lébe festett tojást kaptak. Nem vót akkor csokitojás, meg verset sem mondtak. Locsolás után - az első házaknál bádogvederrel is, meg kint a kútnál - borral kínálták a locsolókat. Vót pogácsa is, aprósütemény - csillag meg szív alakú - zserbó, rántott hús. A banda csak az első házaknál időzött többet. Vót olyan lány, amelyiknek többször is át kellett ötözni egy-egy banda után. A locsolóvíz csak a front után gyött divatba szagos szappanbul. Csokitojás meg az 1960-as évektől. Az öregebb legények, amelyiknek már menyasszonya vót, az délután locsolt, majd együtt ment a párjával a bálba. Őt még kocsonyával is megkínálták. Mindig a legény fizette a belépőt meg a vacsorát a lánynak. Nyóc fillér vót egy liter bor, hat krajcár, azaz 12 fillér vót egy liter pálinka. Két pengőből egy pár úri módon elmulathatott.

A 2.,3.,4. napon viszont már a fiúknak kellett szaladni a lányok elöl, akkor már ők locsoltak! *Pünkösd*: Az egész kicsi gyerekek, 6-12 évesek akkor mentek körül a falun. Középen állt a Máriás lány gyönyörűen felöltöztetve. Koszorú vót a fején. Ahun megátak a tömeg előtt, verset mondott. Akkor mondták a "*Mi van máma, mi van máma, piros pünkösd napja*" c. verset.

Jeles napok:

Vízkereszt - jan. 5. Víz megáldása a templomba.

Vince - jan. 22. "*Vince, csurog e a pince?*" - Ha csurog, tele lesz.

A népi hit szerint, ha ezen a napon olvad a hó, nyáron bőséges szőlőtermés várható.

Gyertyaszentelő - febr. 2. "*Ha fénylik gyertyaszentelő, az iziket szedd elő!*" Ha e nap hideg, derült idő volt, akkor a tél még kétszer olyan hosszú ideig fog tartani. Elő kell venni a száraz kukoricaszárat, az iziket a tüzeléshez, mert a téli készlet hamar elfogy.

Dorottya - febr. 6. "*Ha Dorottya napján hideg hideg vót, Julianna napjára megjön a jó idő!*"

Mátyás - febr. 24. "*Jeget töri, ha talál, ha nem talál, majd csinál!*" - Ha ezen a napon enyhe vót az idő, a közeli napokban fagyok várhatók.

Zsuzsanna - febr. 19. "*Ha megszólal a pacsirta, korai tavasz lesz.*"

Gergely - márc. 12. "*Ha Gergely rázza a szakállát, még két hétig tél lesz!*" "*Ha én Orbán volnék, kifagyasztanám a tehénből a tejet!*" - Ha e nap havazik, akkor még két hétig havazások várhatók!

Sándor, József, Benedek március közepe: "*Sándor, József, Benedek, zsákban hozzák a melet!*"

Gyümölcsoltó Boldogasszony - márc. 25. - Fák oltása. Metszések befejezése.

Szent György - ápr. 24. "*Szent György napján kihajtom a gulyámat...*" - Jóságkihajtás napja.

Szervác, Pongrác, Bonifác - május 12. Fagyosszentek. Ilyenkor könnyen lefagyhatnak a kis szőlőfürtök.

Orbán - május 25. - Fagyosszent. Gergely párhuzama.

Medárd - június 8. *"Ha e nap esik, negyven napig esik"* - tartja a népmondás.

Péter, Pál - jún. 29. - Aratás kezdete.

Szent Mihály - szept. 29. - *"Szent Mihálykor behajtom a gulyámat, örömmel számolok a gazdámnak. De te nekem nem tudsz elszámolni, nem tudom a lábad nyomát csókolni!..."*

Katalin - nov. 25. *"Katalin kopog, karácsony locsog!"* - Katalin napi fagy, enyhe karácsonyt jelent.

Meteorhullás van. Ülök a sziklán a csípős éjszakában, közöttünk kétezer kilométernyi hallgatás. Milyen messze vagy! Milyen messze vannak tőlem akiket szeretek, milyen messze tűntek

elérhetőnek látszó álmaink, s milyen távoli érzéseken vibrál csodálatos csillaghullásunk az okozati tényező fölfoghatatlan érvein.

De volt, aki megfogta a kezem. És akkor, ott én is hinni kezdtem, hogy ránk is, miattunk is ragyoghatnak csillagok, és a felvillanó szikrák visszajelzései jelenthetik éppen a hovatartozást is. Hiszen valahová tartozni szeretnénk szüntelen...

A család

A megváltott gyermek

Mikor megszülettem, már félig meghaltam. Mondják, hogy aki egyszer a halál karjából szabadul, az nem fél utána magától az ördögtől sem.

Úgy történt, hogy 1948 március húsvétján egy délelőtti napon anyám vajúdni kezdett. Nagyanyám apámat szalasztotta bábáért, ő meg vizet tett forralni, és szedte elő ijedten a komódból a fehér vászonlepedőt, törölközőt, ollót.

Anyám megmosakodva, csendesen feküdt a tiszta szobában. Mire megérkezett a bába, aki egyben a falu javasasszonya is volt, már pár perces fájásai voltak, s úgy mesélték, apám anyám fejénél, az ágy végén segédkezett. Karja volt a kapaszkodó, anyám belecsimpaszkodva küszködött.

Nagy terhe volt, erős fiút vártak, s egyszer csak megjelent egy kis gömbölyű fej, és erőtlen nyöszögéssel világra jött ikertestvérem., Juliska. Pici volt. - 1,8 kg! - Mondta nagyanyám, aki a konyhai mérlegen gyorsan lemérte, s nézte rémülten, hisz ilyen csöpp babát ő se látott még! Furcsállotta a bába is, apám meg szólni se tudott nagy megrökönyödésében, csak vitte ki a véres vízzel teli lavórt, amiben lemosdatták a babát meg anyámat.

Elment a méhlepény is. Anyám megkönnyebbülve pihent, és figyelte a körülötte tevékenykedő bábaasszonyt, aki apám felé fordult.

- Sok víz volt benne biztosan, de most már minden rendben lesz! - paskolta meg apám hátát, aki anyám mellett ülve le nem vette a szemét a hófehér hajú pelyhes kis jószágról.

- Megmarad?

- Hát elég esélye van rá! - Mutatott anyám tejtől csöpögő, duzzadt mellére a szakavatott asszony.

Fél óra múlva szedelőzködött. Nagyanyám megpakolta jócskán a batyuját sonkával, szalonnával, tojással, kifelé menet meg spárgával lábuknál összekötözött két tyúkot is a kezébe nyomott.

- Szóljanak, ha baj van! - köszönt el.

- Na! - mondta apám, miközben kísérté ki - inkább úgy is mondhatta volna, hogy Isten áldása legyen a háznál!

Alig hagyta el a szó a száját, rémült kiáltásra kapták fel a fejüket.

- Beni!

Anyám hangja volt, melyet nagyanyám jajgatása kísért. - Jaj, jaj, gyertek gyorsan vissza! Itt van még egy gyermek!

Apám az ajtófélfát is majdnem vitte befelé, mögötte a javasasszony.

Már akkor ott voltam én, a rám tapadt burokba veszve nyamvadtan, véresen, pisszenés nélkül, hiszen engem nem várt senki sem!

Nagyanyám két ujja közé csippentve felemelt! - Akár a macska! Megmérjem?

S mert nem válaszolt senki, csak néztek meredten, - letisztogatta a burkot rólam és a mérlegre tett.

- 1,2 kg. Ez még másfél kilós sincs - sírta el magát, majd a bábára nézett.

- Mit csináljak vele?

A bába akkor vett először szemügyre:

- Mosdassa meg, takarja be szépen és kössön rá fekete szalagot. Úgysem éri meg a reggelt. A másikat próbálják szoptatni ! Itt már nincs több dolgom - és betette maga után az ajtót.

Hát bizony kitétek a hátsó hideg szoba bevetett ágyára. A karomra fekete szalagot kötöttek, a tükröt nagyanyám letakarta fekete gyolccsal, mert hogy "halott van a háznál".

Az ágyon aztán elgondolkoztatott pislákolva eszmélő lelkem, hogy miért nem fogad be engem ez a hétpróbás világ? - S mert válaszra úgysem méltatott, tán a dacos hallgatásom tartott meg életben.

A túloldalon, a másik szobában zajos volt az élet. Eltelt már három óra, s a csöpp Juliskát próbálták kézzel-lábbal szopásra bírni. Ám ő megmakacsolta magát. Tudta, hogy ketten voltunk eddig, jó melegségben, s együtt álmodtunk magunknak ölelő világot. Ki tudja, talán ezért, nem vette be anyám mellét az Istennek sem.

Már mindenki vért izzadt fölöttük, anyám sírt, nagyanyám fohászokodva hányta magára a keresztet: - Jaj édes jó Istenem, ne vedd már el tőlünk, legalább ez maradna meg! - s kente anyám mellét mézzel, hogy kívánósabb legyen. De Juliska csak a nyelvét tologatta kifelé, s fordította arcát a fénynek.

Apám, meg mint egy rakás szerencsétlenség, mint akit fejbe rúgtak, csak a kezében maradt törölközőt csavargatta, és úgy nézett anyámra, mint akinek menten meghasad a szíve! Ezt érezhette anyám is, hiszen a tej feszítette a mellét, s a kétféle kintől sírni sem tudott, csak égő szemekkel lesett vissza apámra.

Egyszer csak megszólalt suttogva, de alig értették mit mond.

- A másikat! Hadd próbáljam meg. Hátha szopik!

Apám először fel sem fogta, rólam már teljesen elfeledkezett - aztán felugrott. Hozott befelé. Nagyanyám reszkető kézzel bontott ki a hamarjában készített pólyából. - Él-e még, fiam?

Kék voltam - emlékezett apám évekkel később - kék, csúnya, mint egy aszalt szilva, de mikor anyám mellére tett, úgy szívtam, de úgy, mint aki sejti, ezen múlik az élete. Anyám elsikoltotta magát.

- Jaj vedd le rólam Beni, még a lelkem is kiszívja!

De aztán elmúlt a szívásom okozta fájás, elmúlt minden aggodalom, bánat. Körülálltak nevetve, s gyöngyöző homlokom verejtékén sírva öleltek magukhoz. - Hát életre való ez, szopik! - dobott fel apám örömmel, én meg nyekkenve csuklottam egyet, s végre bömbölni kezdtem, hogy mutassam:

- Élek én, és micsoda melegség van bennem!

Az öröm nagyanyám eszén is javított, emlékezve, hogyan szokták a kisbabát másképpen táplálni, ha nem fogadja el az anya mellét. Gyorsan térült-fordult, kenyérbelet aprított egy fehér vászonkendőbe, tejet csurgatott rá. A kenyér fölszívta a tejet, a kendő végét összefogta a fejét megkötözte és Juliska szájába csurgatott. Szopott, cuppogott a bitang!

Hát így nevelték fel aztán, de én mindig tudtam, hogy engem váltott meg akkor, mert ha elkezd szopni, reggelre kihülök, és majd eltemetnek, és akkor ő egyedül maradva nem lesz kihez bujjon, ...és különben is - ki mesélne neki Tündérszép világról...?

Aggyék már...!

Apám hazajött a fogságból. A férfiembert olyan sokáig nélkülöző - de nem nagyon bánó - asszonyokkal ébredő udvar felbolydult. Anyám kenyeret sütött, Rézi néném a teknőt tisztította úgy, hogy kaparéval vakarta annak kovászos oldalát, és közben szidott, mert ott lábatlankodtam körülötte.

Hat évet töltöttem akkor, és mert eddig mindig adtak harapnivalót, hogy ebédig kibírjam, hát éhségtől követelőző korgó gyomrom jelzése hamarosan szóra készített. Addig hiába tébláboltam, az asszony nép a nagy sürgés-forgásban rám sem hederített.

Odasomfordáltam hát anyámhoz, s meghúztam a kötényét.

- Édesanyám, aggyék már kenyeret!

- Hogy mondtad? - dörrent rám apám, aki a neki kitett öblös karosszékekben ült, vigyázva a házanépét. - Nem értettem! - Állt fel fölém magasodva. Azelőtt sem volt lágyszívű ember, a fogság meg még keményített rajta.

- Meg ne halljam, hogy így kérsz kenyeret! - csapta be az ajtót.

Majd elsüllyedtem a szégyentől meg az ijedtségtől, nem is háborgattam tovább anyámat. Behúzódtam a lóca alá, hogy ne vegyenek észre és a gyújtósnak odakészített csutkákkal kezdtem játszani. Telt - múlt az idő. Egyszer csak éreztem, hogy megint éhes vagyok. Az irodalmi szavakat nélkülöző családban hamar elfelejtettem, hogyan kell kérni.

- Édesanyám! - szólok neki kibújva a lóca alól. - Aggyék már kenyeret!

Apám erre a szóra lépett be.

- A szentségit!

Felkapott, s úgy vágott a kis sámlira, hogy az menten összetört alattam. Nem is jött könny a szememből, csak az őszinte gyermek ártatlan, fájó szava.

- Hej, bárcsak haza se ... - akartam mondani, de a végét már elharaptam. Ijedten pislogtam. És mert csak nézett szóltanul, elindult végre a könnyem is, és sírva szaladtam az istállóba. Nem emlékszem, hogy később még kezét emelt volna rám, de tekintete elől sokszor bújtam és húzódtam félre utána is ...

Palcsi Sanyi vesszőfutása és a szentháromság

A faluban a szentháromságot Pite Jóska, Bungyi Jóska és Summferd Józsi személyesítette meg. Pite Jóska a falu koldusa volt, aki Bungyi Jóskával és Summferd Józsival búcsújárásnál, temetésnél vitték a keresztet. Ők voltak a faluban az utolsó cselédek, a semmi emberek.

A legmegalázóbb az volt egy gyereknek, ha a családfő azt mondta rá: "*Olyan leszel, mint Bungyi Jóska!*" - amennyiben a rábízott dolgot nem jól, vagy ne adj isten nem csinálta meg.

Hét éves voltam, mikor egyszer rám bízta a libák legeltetését. Vagy negyven libánk volt, amit kihajtottam a kertünk végében lévő kisgyepre, a Csincsá - patak mellé én meg nekihasaltam az árok partjának, kezem belelógattam a vízbe és paskolva riogattam a víz hátán sodródó bogarakat, pókokat, a leszálló szitakötőket. A természet eme végtelennek tűnő harmóniájában megállt számomra az idő, boldog volt minden pillanat, nem éreztem hiányát Szent Márton egyetlen kétlábújának sem.

Szerencsétlenségemre a kisgyep mellett libának való salátaföld volt...

Mint a mennydörgés, úgy rázott vissza a valóságba s ugrasztott fel apám hangja: - Hínye a mindenit ennek a bűdös kölyöknek, szíjat hasítok a hátából!"

Nem volt mentség, jött a lóhajtó ostor. Nádnyélből, bőrszíjjal, csípett mint az istennyila! Fél lábszárig érő gyócsing volt rajtam, ami szakadt az első suhintásra. Mikor a libák végre befordultak az udvarba a félórai terelgetés után, börgéstől véres szemekkel, szipogva, szakadt ingben, hurkás lábbal ódalogtam be édesanyámhoz a konyhába. Úgy látszik, apám hangja a kisgyepről a konyháig elért, mert anyám végtelenül szomorú tekintettel mért végig, eszébe jutva korábbi be nem tartott fogadalmaim, és az ördögnek tulajdonított cselekedeteim, mert csak ennyit mondott:

- Édes gyermekem! Hát tényleg olyan leszel, mint Bungyi Jóska! - csóválta a fejét reményvesztetten, csöndesen, de ahogy nézett, az jobban fájt, mint apám kemény verése.

S hogy apám verései miatt - e, vagy Bungyi Jóska előttem lebegő képe miatt, aki ijesztő nyomorúságával a jövő képét mutatta felém, - nem tudom, de mindig nagy volt bennem a felelősség a rám bízott dolgok iránt.

Paprika kolbásza

A felvégi Dió Sanyi kocsmája mellett lakott Paprika. Rendes neve is volt, de bortól vöröslő hatalmas orra miatt mindenki csak Paprikának hívta. A falusi szokásnak megfelelően a kocsmasztal mellett egyezkedett Széppalcsi Benivel, a környék legjobbnak tartott hentesével, a közelgő disznóvágás ügyében.

- Akkor pajtás, az én disznóm is te vágod le! - mondta ki a végszót elégedetten, majd poharát emelve huncutul rákacsintott csillogó fekete szemeivel asztaltársára.

Ezután még egyszer summázta elhatározása okát, amihez az elfogyasztott majd liter bor is hozzájárulhatott. Széppalcsi Beni pedig beletörődve hallgatta újra az indokokat:

- Tudod, hogy szokott ez lenni! Vágásra összegyűn a rokonság, a meghívásból nem hagyhatom ki a szomszédokat se! Sok a segítség, de a munkából csak szálankint veszik ki a részüket. A János napi bornak is hamar a fenekire vernek!

Ej nem jó ez sehogy se pajtás! - legyintett lemondóan.

- Nem kínlódom akkor a sisere haddal, ha mán te itt vagy Benikém! Tavaly is hallod - kacsintott, s rendelte még egyszer a grundót, hogy elmondhassa mi is volt a baj:

- Perzseléskor épp csak meríteni mentem a kúthoz, hogy vizet forraltassak a bélmosáshoz, meg beszótam a konyhába Bözsinek, hogy tótheti az áldomást... A szalmából meg előtte jócskán a keze alá készítettem a sógornak... Mire megint hátramenék, hát égett a tűz, mint a máglya, a közepibe a disznóval... Fekete is lett a jószág, mint az ördög lelke, a bőre is megszenesedett. Nem lett jó a szalonna, mer hamar megkámpicsosodott az ember szájába... van is még vagy két félódal a kamrába. Bár igazság nagyon abba is, hogy a hurka meg a kóbász tótéskor annál jobban sikeredik, minél többen kóstolják ..csak el ne kóstolgassák!...

- Jó az, ha van egy hozzáértő iparos a háznál, ki nagyon érti a vágást, a ház embere meg dirigálja a népséget! - ezzel elégedettem magára nézett, sanda pillantást vetve az asztal lapja alá eső testrészeire is ... Szavainak igaz voltára sűrű fejbólintgatása adta meg a garanciát.

- Szótam mán az asszonynak, hogy szombaton akkor Beni vágja a disznót. A mesterember. Ő majd tudja a dógát.

- Úgy lesz-e? - s már nyújtotta a kezét a már menni készülő, feldicsért mesternek.

- Kezet rá! - jött a válasz mélyről jövő sóhajtással a hentes szájából. Készítsenek elé üstöt, teknőt, darálót, meg tótót, az asszonyok pucolják meg a hagymát. Reggel hatkor ott leszek! - sorolta aztán határozottabban a mester, majd még egy utolsó áldomást felhajtva sietősen távozott.

Nem is találkoztak már többet, csak a disznóölés napján, Paprika udvarán.

Az asszonyok szerettek apámmal dolgozni - mert hiszen apámat tiszteltem a jóhírű mesterben - mert égett e keze alatt a munka, a kása főzést sem bízta rájuk, és főleg mert nem ivott, míg a munka el nem lett végezve. Kordában tartotta a többit is, ha már több volt a fölösleges beszéd, mint a munka.

Nem is volt baj addig, míg a zsírakisütéshez és a kolbásztöltéshez nem kezdtek. Szépen ment a munka, reggel is csak annyit ittak, amit Paprika kihozott és körbekínált: fél deci pálinka, meg bor a demizsonból.

Csak mikor apám a teknőbe összegyúrta a kolbásznak ledarált húst, akkor tűnt föl neki, hogy Paprika sűrűn fordulgat a konyhába, és egyre jobban tüzel a füle.

Gyanította, hogy nyel egyet-egyét a borból, mivel az üst mellett kavargató szomszédasszonynak is egyre merészebben tapogatta a farát.

Paprika feleségének féltékenysége közszájon forgott. Apám aztán folyton azon gondolkodott, hogyan előzhetné meg a közelgő veszedelmet. Paprika feleségét állította hát magával szembe a teknő mellé, hogy ha szól, szórja a fűszert, míg ő összedolgozza az anyagot. Az asszony a mellette álló hokedlira rakott borsot, sót, paprikát, tört fokhagymát, és tette amit apám mondott.

- Még sót Bözsikém! - kóstolt apám.

- Egy kicsi borsot is! - szólt újra. Bözsi annyira figyelte apám minden mozdulatát, hogy szinte nem is érzékelt semmi mást a külvilág eseményeiből. A fenyegető asszonyvész azonban apámat is figyelmessé tette, de nem éppen a teknőre, hanem a ház urára.

- Várjon, összegyúrom, s ha kicsap a szaga, akkor jó lesz!

Közben fél szemmel Paprikára ügyelt, s látta, hogy az egyre csak öleli magához a bögyös kis szomszédját, akinek ha jól is esett, zavartan tolta el a ház felhergelt urát, félve attól, hogy meglátja a gazdasszony, s akkor mi lesz?

- Paprika! - szólt apám kétségbeesetten, kicsit hangosabban, hogy Paprika észrevegye magát. A szembeállított segéderő meg, mit sem törődve azzal, hová néz a hentes, meglódtotta a kilónyi csomag pirospaprikát. Mivel apám nem szólt, hogy elég - beleszaladt a zacskóból az egész. Apám ekkor kapta vissza a szemét, és szörnyülködve nézte:

- Mit csinál jóasszony!?

- Benikém, hát nem maga mondta, hogy paprika? - görbült le az asszony szája széle, apám meg:

- Jaj, hát én az urának akartam szólni, - már nem is tudom, hogy miért - nevetett az asszonyra, Paprikát sem akarta kiadni - hát ezt most jól elpaprikáztuk!

Próbálták leszedni a fűszert a tetejéről, de az beleragadt a húsba, hát úgy hagyták.

- Az íze az jó, de a paprika, az bizony erősen érződik rajta - szólt a hentes.

A háziasszony sem haragudott, kicsit ludasnak érezte magát, habár gyanús szemmel méregette később az urát, de az olyan ártatlanul nézett, hogy elhessegette a fejében megfordult gondolatot, majd gondosan, ahogy illik, a kötőjébe törölte a kezét.

- Ilyen lett. Így esszük meg. Nem a maga hibája - veregette meg apám vállát. Csak a fiatal szomszédasszony vérbőségtől pirosuló, zavart tekintetével nem tudott mit kezdeni.

Hetekkel később, a Dió Sanyi kocsmájában Paprika fennen hangoztatta mindenkinek, hogy ilyen paprikás kolbászt sem evett még, mint amit Palcsi Beni tötött, s nevetve kacsintott apámra, ő meg az áldomást felhajtva csendesen visszamosolygott rá.

Csak gyanítom, hogy az asszonyok egész más miatt emlegették olyan sűrűn Paprika kolbászát! ...

A piros pipacsos virág

Széppalcsi nagyapám világeletében akkurátus ember volt, semmi jónak el nem rontója, aki az életet igazán élvezte és élni tudta. A tiszteletet megkövetelte mindenkitől, a lányait templomba járatta, ő meg a jószágot ellátva járt dolgai után és rend volt a Széppalcsi portán, ahol az asszonyok beletörődött alázattal lesték a szavát.

Parasztgazdának is ritkaságnak számított, hogy vasalt fehér gyócs ingben-gatyában járt-kelt hétközben is, a lábán meg sarut viselt. Az ég szónoki tehetséggel áldotta meg, így minden valamire való ispánt, grófot, aki látogatóba jött a faluba, ő fogadott tisztességes szóval. Büszke, nyakas fajtájába ész is szorult, és a világ problémái között bölcs szemlélődéssel ment a maga feje után.

Vigadalmakon mulató kedvvel, gyönyörű hangon énekelt, az asszonynép odáig volt érte, tudta ezt róla mindenki.

Egyik este, mikor már tíz óra is elmúlt, és a szokásosnál tovább elmaradt, nagyanyám így fordult hozzám: - Eredj már kistrózsám, keresd nagyapádot, oszt híjjad hazafelé!

Nem szívesen, de mentem. Abban az időben azt mondani, hogy nincs hozzá kedvem, égbekiáltó bűnnek számított, s hogy ilyet mondjunk, azt el sem tudtuk képzelni.

Nagyapám persze ott ült a Hangya Szövetkezet kocsmájában cimborái között, most is csakúgy, mint máskor. Jobb oldalán Sánta Vini Rézi.

Sánta Vini Rézi postás volt, jellegzetes figurája Füzesabonynak. Vénlány maradt, mert csúnya is volt, sánta is, de nem igen akadt ember, aki ne sajnálta volna. Mivel sajnálták, jó szívvel voltak iránta, s kínálták gyakran ezzel-azzal.

Más asszonyokkal szemben a kocsmába is betért, nem tartott tőle a férfinép, szinte asszonyszámba se vették. Megfért velük.

Hallgatta nyers beszédüket, s ha tetszett neki valami történet, belevihogott a kellős közepébe, néha felnyerített, mint a kanca, ilyenkor két sárga kapa foga kiállt a szájából, míg rá nem szólt valaki:

- Úgy vihogsz itt Rézi, akár odahaza az asszony!

Erre gyorsan becsukta a száját, lehajtotta kancsó sörét és szedelőzködött.

- No, menek én má a dógomra! Mehhagyom kendteknek a szót!

Úgy köszönt el, mintha ő tartotta volna beszéddel őket. Ezen aztán sokáig nevettek, ha betették mögötte az ajtót.

Sokszor megviccelték, de ezt nem nagyon bánta. Az otrombább tréfára visszamorgott, tudta, hogy ennél tovább úgyse merészkednek vele, s valóban, békén is hagyták. Jól elvolt közöttük.

Az asszonyokkal már nem volt ilyen természetes, sem közlékeny, s csak muszájból vetett nekik egy-két szót.

Furcsamód, nagyanyámmal kivételt tett. Gyakran megállt a házuk előtt, s a gémeskút kávján ülve, vagy beljebb merészkedve az ámbitus lócájáig, várta, hogy behívják. Amikor bejött a tiszta szobába, mindig keresztet vetett, s kifényesedett arccal elhadarta a falu híreit.

Nagyanyám közben térült-fordult, telerakta a kosarát kaláccsal, szalonnával, lekvárral, befőttel. Ő meg hálálkodva állt: - Köszönöm már Rozál néném, jó asszony maga, meg is áldja érte az Isten! - s takargatta kockás kendőjével az elemőzsiát, amíg kikísérte.

- Megáldott már engem, Rézi! - nézett ilyenkor utána nagyanyám - meg ezzel a nagytörvényű emberrel, meg a gyerekekkel...

Ha visszaemlékszem, furcsa, csöndes mosollyal mondta, sosem éreztem a haragot szavai mögött, úgy mint más asszonyoknál, mikor a hátuk mögött csépeltek urukat.

Ha nagyanyámra néztem, mindig az volt az érzésem, hogy valamiért nagyon szeretheti nagyapámat.

- Na de, hogy szavam ne veszítsem, ott tartottam hát, hogy elindultam érte.

Mikor beléptem a kocsmá ajtón, éppen Sánta Vini Rézi felé fordult, engem meg se látott.

- Hát azt tudod-e Rézi? - hangját fölemelte, amiből arra következtettem, hogy eleddig jócskán locsolgatta már a torkát, - tudod-e, hogy ette anyádat (a te anyádat) én búboltam meg először, meg tán utószor is! - nevette el magát.

Rézi rábámult. De úgy, hogy a sörrel teli kancsót is majdnem az asztal mellé rakta. Végre megszólalt nagy szomorúan: - Azért lettem hát én ilyen nyomorult sánta, Palcsi bátyám, mert ... akkor én ... ugye ... - dünnyögte bánatosan - hát - bűnbe születtem!

Az emberek felröhögtek. - Bűnbe az istennyila! - dördült rá nagyapám - az almafák alatt! Tavasszal fiam, mikor legjobban esik a szerelem - tette volna helyre Rézi gondolatát, meg az ő tisztességégét is tán a cimborák előtt, mert csend lett.

De Rézi erre nem tudott mit mondani. Ővele se tavasszal, se ősszel, se a fák alatt, se máshol, ahol ez már történni szokott, nem esett meg, nem fordult szerelem. S mert ő igazán nem is tudja, mi az. Ezért nézi szájtátva az úton üzekedő állatokat, ezért kap seprút a kezébe, s éjjel, mikor nem tud aludni a nyivákoló macskák közé csap, s ezért van az, hogy néha, mikor azt hiszi, hogy senki sem látja, elbújik a szederbokrok mögé, és bánatos, nagy ló arcáról egy-egy könnyet lemázol.

S ahogy az ajtó mellől ijedten lestem, s láttam, hogy az előtte álló söröskancsóba belepottyant könnye, eszembe jutott, hogy nem is olyan régen, épp egy ilyen sírós napján, hogy settenkedtem mögéje, hogy megvigasztaljam, s öleltem hátulról a vállát:

- Jaj, Rézi, ne sírj már, hallod! Szeret itt téged mindenki, még én is, nézd! - és sután szorítottam karommal a nyakát, míg a szégyentől, hogy síráson kaptam, meg a kintól, mert majdnem megfojtottam, zavarodottan fejtette le magáról a karom, majd eldőlt a nevetéstől, hogy én tényleg így tudom szeretni, kézen kapott, felrántott a földről, és amíg a ruháját porolta, szidott:

- Gyere kis bolond - húzta végül magához a fejem - még meglátnak bennünket, hogy itt tapogatsz a szederbokrok alatt, s attól mentsen meg az Isten!

De ahogy elindultunk, már kérdezte is: -Teát csakugyan szeretsz? - akarta hallani, én meg nyugtatgattam: - Hát. Bizony, szeretlek, hidd mán! - mert csakugyan szerettem Sánta Vini Rézit minden csúfságával, sántaságával együtt, szerettem, mert olyan jó nagy meleg keze volt, hogy az enyém elveszett benne, és mikor a tenyerébe fogta, féltem, hogy egyszer csak leejti és akkor biztosan eltörik a kezem, szerettem, mert még nem tudtam játszani szavakkal, csak azt láttam, hogy szeretetemtől kipirosodik az arca, és düledt barna szeme olyan felvillanyozva csap ide-oda, hogy akit elér, azt biztosan agyonvágja az istennyila, s az érzéstől, amit tőlem kapott, úgy szedte a lábát, hogy az ő léptei alatt biztosan nem dögölt meg béka! - S mikor már nem tudtam követni, hát rácsimpaszkodva rimáncodtam:

- Jaj, Rézi, ne rohanj! Vegyél fel! - mire felkapott, s úgy dobott a vállára, mintha én lennék a mezőn a gabóca, akit hirtelen arrébb vet a szél, s én akkor ... Határtalanul boldog voltam, mert messzire láttam, és fentről nézve olyan nagy és kitágult lett a piros pipacsos világ, hogy a búzavirág színű, selymes kék eget is majdhogynem elértem, mikor felnyújtottam érte a kezem ... és akkor este történt meg először, hogy nagyapámhoz hazáig se szóltam.

Kisrózsám

Minket nagyanyám nevelt. Apám, anyám is dolgozott, sokszor késő este értek haza, így legtöbb időnket vele töltöttük. Apám húgának már felnőtt gyermekei voltak, mikor újra teherbe esett, és megszületett Piroska, aki csak egy évvel volt idősebb nálunk. Mi is kései gyerekeknek számítottunk, apám második házasságából, hiszen negyvenéves volt, mikor ikertestvéremmel a világra jöttünk, s 45, mikor Pali öcsém megszületett. Ha visszagondolok, micsoda ujjongás lehetett benne, hiszen első házasságából született Sanyi fiát siratta lelkében örökkön, aki nem velünk nőtt föl - hát mondhatta volna, hogy az öcsémet a sors hozta neki kárpótlásul a másikért.

Megbocsáthatatlan bűn volt, hogy ötéves korában Palit, tizenévesen Zsuzsit és minket, itthagytott végleg és visszavonhatatlanul. Később csupán kérdőjelek ágaskodtak bennünk - hiába.

Az életben vannak és lesznek megválaszolatlan kérdések, amire a választ senki sem tudhatja.

Szóval Piroska is sokszor ott volt nagyanyámnál. Törekeny, finom alkat volt, mint legapróbbat szerették, babusgatták a családban. Nagyanyám is nagyon szerette, hiszen olyan csendes, komoly, szófogadó kislány volt, mint kedvenc unokája, az én ikertestvérem, Juliska.

Ők ketten szépen kitakarították a szobát, segítettek nagyanyámnak szilvát szedni egész délután, s hordták cefrének a kitett hordókba, összesöpörték az udvart, s ha nagyanyámnak derűs napja volt, odaültek mellé, tartották karukat, hogy gombolyítsa róla a fonalat. Én nem voltam ilyen szófogadó, de szerettem velük lenni, bohóckodtam, átfaragtam az imádság szövegét, és úgy suttoztam a két kislány fülébe, hogy nagyanyám ne hallja, ők meg nem igazán tudták visszafogni a nevetést, ki-kitört belőlük, mire nagyanyám szomorúan csóválta a fejét: - Ej, ej Elikém - (a nevem még élt, nem tudta kimondani) - hát már megint rosszalkodsz? Nem imádkozik ugye? - nézett Juliskára, ő meg nem akart elárulni, és dadogva védett:

- De, csak nevettetett bennünket.

Aztán, mikor úgy érezte, Istennek leróta tartozását, és jobb nap esett, mint szokott, pl. Sándor fiától levelet kapott, vagy apám nem mulatta el a ló, malac árát hegedűszó mellett, hanem szépen hazajött, kötényt kötött maga elé és főzött, úgy várta haza feleségét.

Rézi nénémnél is viszonylag jól mentek a dolgok, akkor az én nagymamám leült az ámbitusra kezében valami foltoznivalóval, és így szólt Piroskához:

- Mit énekeljek kisrózsám?

- A szedrest, a szedrest, kiabáltuk. Ő félszegen elmosolyodott fogatlan szájával és elkezdte:

"Szederkém, szederkém, felfolyik a fára,

minden barna kislány vigyázzon magára!" - itt fölemelte a mutatóujját és fenyegetett kicsit - ezen mi elkezdtünk nevetni, olyan mulatságosnak láttuk, de ő szigorúan ránk intett, és folytatta:

*"Vigyázzon magára, mert ez idő tájban,
hogy meg ne csalja őt a kedves babája!"*

- Na, még, még! Könyörögtünk, és jött a másik, amit nem is nagyon értettünk még, de olyan rémisztőnek tűnt, amiről szó lehetett, hogy egyre inkább tűnődünk, mi lehet a dolog mögött. Ez így hangzott:

*"Úgy hívnak, hogy penészvirág,
ujjal mutat rád a világ,*

sírsz ahol nem látnak "... - itt is felemelte az ujját és úgy mozgatta felénk:

- Mert az a pénz patikára kellett az anyádnak.

Ezt már végképp nem értettük, de a vége nagyon szép volt:

"Ha valaki követ dob rád, én karomba zárlak ..."

Erről aztán sokat beszélgettünk: ha valaki megbánt, majd lesz olyan is, aki megvéd, és magához ölel ...

Igen, valamikor valahol, az álmodozások korában a lelkünkben csak a bizalomnak volt létjogosultsága.

Nagyanyám kistrózsái - Juliska és Piroska - és Zsuzsikával én is ennek a bizalomnak a fáján erősödünk szívós ággá, melyet nem tör meg a szél, legfeljebb földig hajol, hogy aztán fölcsapjon a nyári záporok után és megújulva érleljen gyümölcsöt, vagy árnyékot adjon a tövében kihajtó kis csemetéknek...

Úgy gondolom, - s ez most jutott eszembe, mikor Bartossal sétálva Abony főutcáján szembetalálkoztunk több fiatal lánnyal, s Tibor meglepődött arccal mondta: - Érdekes, hogy mennyi ilyen arcú lányt fedezek fel itt, olyanok mint te, a hajuk sötét, a szemük világos, karcsúak, törekenyek.

Szóval úgy gondolom, hogy kistrózsák mindenhol teremnek és lesznek, amíg ennek a szívós fajtának írmagja marad...

Napkenyér

A kenyérsütés szombatra esett. Vasárnap ünnep volt, amúgy is, a templomba járásé, és az ünnepi ebéd mellé kijárt a kancsó bor és a frissen sült kenyér. Mi, gyerekek, a tétlenségünket elúzvén segédkezhettünk a kisebb-nagyobb munkákban, amit ránk mertek bízni.

Nagyanyám előző este két egymás felé fordított karosszékre tette a teknőt, amiben bekovászolt. A megkelt kovászt frissen őrölt búzaliszttal, sóval, vízzel, meg héjában főtt krumplival összegyúrta. Utána dagasztott. Ez sokáig tartott, mert a mondás szerint is addig kellett dagasztani a tésztát, míg a *"plafon izzadni nem kezdett"*.

Mikor hólyagot vetett a tészta, és elvált a teknő oldalától, a közepébe gömbölyítette, meghintette liszttel és letakarta hófehér abrosszal.

Korán reggel befűtötte a kemencét. Izik, babszár is fűtőanyagul szolgált a felaprított, száraz fagallyak mellett, amit felhasználásig a félhajasban vagy pecoban tároltak.

Mi gyerekek a napraforgó, vagy kukoricakóré ropogására ébredtünk, s már szaladtunk is mezítláb ki a kürtös konyhába, ahol pattogott a tűz a kemencében.

- Mossatok kezet! - szólt ránk nagyanyánk. Arcunkat a mosogatóvízben vagy az esővízes kádban való locs-pocsolás, meg a sírások gyakori záporoszerű könnye úgylis lemosta naponta, de abroszhoz, tésztához, szakajtóhoz csakis tiszta kézzel érhattunk.

Nagyanyám közben az odakészített szakajtókba fehér szóttos törlőkendőket rakott, és a megkelt tésztából hat egyforma részt kiszakított. Megpörgette őket, s belepottyantotta a bélelt szakajtóba. A kendő csücskeit ráhajtotta a tésztára.

Amikor a kemence ajtaját kinyitotta, piszkárával igazított a parázson, mi meg az arcunkat tartottuk oda a melegítő fénynek, s néztük illetődve a tüzet.

- Mint a Nap. Olyan pirosan világít, és hogy ontja a meleget! - néztük csodálkozva és dörzsöltük egymáshoz az arcunkat, melyikünké éget?

Hogy megfértünk egymás mellett négyen! Arcunkon táncolt a fény, s hátunk mögött nagyanyám duruzsoló hangja úgy ért fülünkhöz, akár az ölelő napsugár csurranása, csendben:

- Napkenyér! Bizony az ég áldása ez, gyerekek, mint minden, amihez szívvel nyúl az ember. Becsüljétek is meg, és mindig azon legyetek, hogy szívvel-lélekkel fogjatok dologhoz, mert akkor áldás lesz rajta!

Majd gyöngéden eltolt bennünket a kemence ajtajától, a szénvonóval végighúzta annak padkáját, és mikor már szikrát vetett az alja és égő parázscsillagok szálltak fölfelé, így szólt:

- Már jó meleg a kemence! Be lehet rakni a kenyeret.

Mi tartottuk a sütőlapát nyelét, melynek lapja a peremre támaszkodott, ő ráborította a szakajtóban kelt tésztát, majd a hamut a kemence két oldalára tolta, és becsúsztatta a lapáton megülő tésztát. Amikor a helyén volt, kirántotta alóla a lapátot, és tolta a következőt.

A teknő oldaláról mi addig összekapartuk a vakarót, ebből készült a kiscipó és a lángos.

A szomszéd faluban ütött napraforgó olajjal megkent lángossal a kezünkben aztán körbe guggoltuk a kisült kenyeret.

Nagyanyám vizes tenyérrel lesimogatta az aranybarnára sült tetejét, késsel keresztet karcolt az aljára, és vihettük a tiszta szobába - ölben.

Emlékszem, alig bírtuk el, de magunkhoz öelve, testünket-lelkünket úgy átmelegítette a kenyér, hogy melegsége sosem múlhatott el egészen, mert jöttek aztán részvétlen napok, melyek hidegségén ez a bennünk maradt napkenyér emlékének melege enyhített, mint ahogy megmaradtak illatok, melyek a sült kenyér illatát juttatják eszünkbe akárhány év múltán is, és megrögződtek képek, a tiszta szobák és tiszta szavak hangjai, a pernyék csillámló szikrái szemünkben, és fények, melyek átmelegítik most is a lelked, csak tudnod kell, merre fordítsd arcod...

Milyen szép a Tisza! - mondták, és ültünk a hajón. Valóban szép. Ősz van és sárgulnak a levelek. Csak éppen.

- Emlékszel? Attól félttem, hogy már csak ez a táj marad számomra, én pedig más tájakba is szerelmes voltam, meredek hegygerincekbe, kikötővárosokba. Furcsa alakú köveket és malomkerék vastagságú fenyőket szerettem volna látni, üvegszín patakat, mókust és feketerigót, erdei siklót és talán még viperát is...

Az emlékek

Nem súlyra mérik az embert

Batu apó testvérek között is legfeljebb 35 kg lehetett. A magassága nem érte el tán a másfél métert sem, s pipaszár lábain úgy szaladt előre mint a nyúl, s szekérrre, traktorra is úgy pattant fel, mint a labda.

Apró termete mellett a természet nyakas önérzettel áldotta meg. A dologban nem igen akadt párja. Szívós volt, minden munkát elvégzett, és nehéz fizikai munka után pökhendien szólt a társainak, akik nevettek, hogy kétszer fordul fele súllyal mint ők, de gyorsasága miatt egy szállal se maradt el tőlük:

- Na emberek, Istennek hála, ezt megcsináltuk!

Őszi szántásnál aztán a többiek félretolták a traktor mellől:

- Batu apó, most ide nem kellesz, hiszen föl sem éred a traktor ülésről a kormányt.

- Mit! Én-e? Hát fogadjunk, hogy egy parcellát térdepelve fölszántok! - nyújtogatta mérgesen a kezét cimborái felé.

Azok nevettek.

- Ugyan, hagyd már! Ne hencegj! - tolták volna odébb, de erre már földhöz vágta gyermek méretű sapkáját.

-A szentségit! Mondom, hogy megcsinálom! Csak nem félsz, hogy alulmaradsz, s te fizeted mindenkinek a grundót! Mert én fizetek, ha vesztek!

- Ja, hát az más!

A kocsmá asztal mellett potyán jött kisüsti meg sör után élcelődni a károsult javára! Hát ezt nem lehetett kihagyni!

Belecsaptak a kezébe.

Batu apó, ukk mukk, fukk, térdig érő vászonnadrágjában - aminek a szára rojtokban csüngött, hiszen ő vágta el, a nagy melegben, hogy lengedezzen, s levegőzzön rajta - föl pattant a karózott mezsgye szélén álló pöfögő traktorra, amit le sem állítottak, majd térdepelve elindult vele.

Volt, aki ledőlt a fűbe, volt, aki cigarettára gyújtott, a legtöbben azért érdeklődve lesték, mikor áll le a traktor. De az csak ment fáradhatatlanul, és mire újból odaért hozzájuk, Batu apó még a szemét sem vetette rájuk. Kis madárfejét előre szegte, száját összeszorította, úgy fordult. Ment tovább. Egy kör. Még egy. Aki ült a fűben, az is fölállt, és egymás mellé sorakozva integettek, s kiabáltak neki, ahogy közeledett.

- Jól, van Batu apó! Elhisszük, gyere le! Állítsd már le azt a büdös traktort!

De ő se nem látott, se nem hallott. Rendre vette a köröket. Később az emberek elhallgattak, s némán ültek a fűben. Sötétedett, mire Batu apó kiért a parcella szélére, s leállította a motort. De csak térdepelt tovább.

- Hé! - az emberek fölugráltak, és szaladtak oda.

- Mi van Batu apó? Hát ezt megcsináltad!

Ujjongtak, s fogták volna körbe, de látták, hogy Batu apó föl se tud állni. Két csontos térde bedagadt, s csurgott a vér belőle. Úgy emelték ki a traktorból, s tisztelettel tették le a fűre.

-A szentségit. Emberebb vagy mint mi, akárhányan! - hajolt fölé az a cimborája, aki eleinte nem akarta, hogy traktorra üljön.

Batu apó fölnézett rá féloldalt madárfejjével, s rákacsintott:

- Nem súlyra mérik az embert! Most már tudod, ugye?

Ölükbe vitték a Gelej kocsmába, s ott mindenki fizetett nyakra-főre, hiszen annyiszor kellett elmondani a cimboráknak, hogy Batu apó, miként szántott fel egy rendet, ahányszor új ember tért be a kocsmába. A sok beszédől egészen kiszáradt a torkuk, s újra rendelni kellett.

Szóval mindenki fizetett, csak Batu apó nem.

Ő ugyanis párnákkal felpóckolt széken nyugtatta két dagadt lábát, s csak a kezét emelgette sűrűn koccintásra, hiszen őt ünnepelte az egész odagyűlt sereg.

Pitykőzés

Bakos Ilon udvarán állt egy szalmakazal. Már régen kilestem magamnak, jó búvóhelyül szolgálhat, ha ...

De elébb hadd mondjam el az elejét! Volt Bakoséknál egy helyes, kis cserfes lányka, tíz év körüli. Kilencéves bódult fejemmel, mikor a suttyó legényeket kihallgattam a kőhíd alatt, hányszor, de hányszor elgondoltam, hogy ezt a kislyányt, a kis Ilont én is megpitykézném, ha hagyná. Csak ki kell csalogatni a szalmakazalhoz. Nem igazán volt elképzelésem, hogy mit is fogok majd én csinálni, de a nagyobb fiúkat hallgatva, valami olyan jó, édes dolog van a lánykák szoknyája alatt ... csak föl kell emelni ...

Ezt emlegették hát a fiúk, amikor azt mondták egymást könnyökkel lökdösve, kajánul vigyorogva:

- Ezt a Marcsát megpitykéznéd ugye?

Hát történt, hogy egy nap, mikor besomfordáltam az udvarukra, csak a kis Ilont láttam.

- Anyád? - kérdeztem.

- A kenyeret süti - csucsorította össze a száját, s csúfondárosan méregetett.

- Nagyanyád?

- Az ágyat nyomja. Megfeküdt a mejjét a lidérc.

- Nem a macska, te?

- Dehogy. A lidérc. Ő mondta. Éjjel ráült, hogy még levegőt sem kapott.

- Nem jön ki anyád? Biztos akartam lenni a dolgomban.

- Nem hát! Hogy jönne? - nevetett kökény szemével.

- Gyere Ilon! - fogtam meg a kezét. Mutatok valamit!

Jött is ártatlanul. A szalmakazalhoz érve mutatom: - Bujjunk be!

- Ide? - kerekedik rám a tekintete. - Minek?

- Minek, minek - hadarom - valami szépet hoztam neked.

- Csurit? - kérdezi, de már benne is van látom, mert bújik előre.

Odahuppanok mellé, de úgy ég az arcom, és olyan görcs van bennem, hogy nem tudok szólni sem, csak a kezem próbálom a derekára csúsztatni. Ekkor felugrik hirtelen, s azt mondja:

- Várj egy kicsit. Tüstént jövök. Csak a hajam kötöm pántlikába.

Dideregve várok. Már el is ment a kedvem az egésztől, félek is egy kicsit, de kíváncsi is vagyok. - Majd csak lesz valahogy - töprengök.

Egyszer csak hangokat hallok:

- Édesanyám! - húzza szét előttem a szalmát Ilon.

- Itt van az a gyerek, aki velem babrálni kezdett!

Én csak Ilon néném hatalmas fejét láttam, aztán már semmit. Mert úgy pattantam ki a szalmából, mint akit bolha csípett, s uzsgyi - futottam hazáig a kerten át. Ott aztán a fészkerbe

bújva, gereblyék és ásók között megfogadtam, hogy a kezem törjék le, ha én még egyszer lányhoz nyúlok.

Azóta bizony eljárt felettem az idő. Ismertem lányt, asszonyt is eleget, egészen közlelől. De soha nem dobogott még egyszer úgy a szívem, mint akkor ott, a kis Ilon miatt.

Visznek a pokolra

A Laskó-patak - még szabályozása előtt - körbefolyta a Cigánydombot. A település ősi magja itt volt és a Laskó másik oldalára épült Kisszohoda, Nagyszohoda részen. Ez utóbbi volt az Alvég, ahogy a nép nyelvén nevezték.

Árvíz idején a szohodai emberek vittek élelmet, vizet a dombon rekedt cigányoknak. Ők meg, mikor a víz leapadt, edényt foltoztak, vagy fából vájt teknővel hálálták meg a segítséget. Megegett persze néha, hogy lopott kacsával, tyúkkal is próbálták a barátságot erősíteni. Volt, akit rávitt a szegénység, és elfogadta az ebül szerzett jószágot, volt, aki nem, de nagy ügyet nem csináltak belőle. Akkor még elnézőbbek voltak irántuk, ők meg hasznosabbak voltak, míg a cigánymesterségeket el nem fújta a változások szele. Megszűnt a bádogos, köszörős, a teknővájó, a seprükészítő, a vályogverő mesterség, s ma már csak a szabadon portyázó cigány életet próbálja utánózni néhány hajléktalan fehér kisebbség.

Micsoda különbség két életmód között!

Az ötvenes években, mikor tombolt az országban a nyomor, s az asztalra ritkán került rozskenyér, mert inkább árpakenyeret sütöttek nagyanyáink, akkor volt gyerek a kis Toto Pali, izzig-vérig alvégi ivadék, akivel - a közös emlékek miatt - az esti órák beszélgetése is kevésnek bizonyult.

Fiatalabb lévén, nekem halványabbak az emlékeim a messzi határban bebarangolt tájról, a mezei élet természetes gyönyörűségéről.

Ő eleveníti fel egy csöndes estén csodaszép világunk mesébe illő történeteit, s szavai nyomán ott találok magam az akkori Alvégen - Felvégen, na meg a Vasvégen, ahol életek kezdődtek - a jómagamé is - és múltak el, ahol ismerős volt minden bokor és patak, meg az álmos idő nyárvégi délutánja, mikor életből merített meséken nyúltunk, növekedtünk, akár a fehér törzsű nyírfák, hogy minél többet tudjunk és lássunk a világ rejtett titkaiból:

- Ahogy a vasvégi gyerekeknek szalmahordó kosár, úgy az alvégieknek a sütőteknő volt a kiszemelt alkalmatosság a halfogáshoz, amit kicsenve a kamrából nagy vadászsákmányt remélve indulhattunk a Laskóra. Ha ponty, vagy törpeharcsa került vacsorára, a szülők megenyhültek, és nem volt büntetés, de ha üres kézzel tértünk haza - meséli Palkó - szidtak mint a bokrot, s büntetésből napkeltével ébresztettek: - Gyerünk dologra!

Ez azt jelentette, hogy apám kaszált, én szedtem utána a markot. A csévét Banka-kötéssel keresztbe raktuk. Nehezen tanultam a kötést, de csak eltelt az idő felettünk és délután már engedtek, s mehettünk hét-határba.

A jó módú gazdák a Cseszárok (Csörszárok) partján lévő tanyájukban töltötték az éjszakát, hogy a mezőgazdasági munkát már hajnalban folytathassák. Ilyen tanyákat jártunk mi be, hasunkat tömni.

Ott volt a Bozsi, a Panyiti, vagy a Budai dűlő, ahol a gulya kint, a szabad ég alatt telett, ahol az érdeklődő gyereksereg gyakran volt szemtanúja egy-egy kisborjú születésének.

Aztán még volt a Zagyvai tanya, a félkezű Jolán tanyája, majd a Bokrok eleje a Bornyú Beni földje, a Három Selymes, majd az Árva dűlő, ahol a mi földünk is volt. A legnagyobb mind között Jücsüd Mari tanyája, ahol 30 hektáron felerésztt dió, felerésztt cseresznye termett.

A Bikafertő, a vidék leglaposabb része - ahol nincs vízlevezető árok - mocsaras, lápos terület maradt. A konda is itt vert tanyát. A mi felfedező utunk tele volt mindig meglepetésekkel:

öklömnyi szitakötőkkel, színpompás kövér hernyókkal, és selymes szőrű mezei állatokkal tértünk haza.

Ha korán volt még, az utca karókkal megjelölt részén színjátzsódsit játszottunk. Voltunk betyárok, katonák, haramiák, a lányok meg boszorkányok, akik a mezőn összeszedett bogaraból kotyvasztottak bűbájosságot rontás ellen. Ebben szentül hittek is a játék ellenére. A lötyöt a ház négy sarkára öntötték, s mondták a varázsszókat:

- *Távozz tőlem Sátán, távozz tőlem lidérc, rontással nincs rajtam hatalmad!*

A felnőttek világában, azt ellesve így tanultuk játszva a jóra valósságot, mert akkor nem maradt el a dicséret, ami erősítette természetes szóval faragott jellemünk.

Aztán kijártunk a Bikafertő mellett lévő Heci -bányába, ahol kavicsot termeltek ki a földből. Mögötte - a háború előtt - még kastély állt, amit határtalan erdő övezett. A nyárfák, kőrisfák, akácok óriásira, az égig nőttek a szemünkben, s olyan sűrűn álltak, hogy volt olyan gyerek, aki az első fára fölkapaszkodva az ágakon közlekedett, s míg tartott az erdő, le sem jött.

Kismise helyett húsvétkor is ide szöktünk, s az ünneplő kabátot tartottuk ponyvának, ebbe potyogtak a kisvarjúk, és volt otthon Úrjézus meg Istencsapása, mikor a döglött madarokat kiráztuk az összekenyődött ünneplőből.

Aztán kistrókat ástunk ki a földből. Emlékszem, hogy egy ilyen alkalommal az egyik gyerek beszorult a járatba, s órákon keresztül bent volt, míg ásót, kapát hoztak a faluból az emberek és kiszabadították. S hogy utána mit kapott? ...

A Laskó - patak partján nőtt szappanvirággal bedörzsölték tetőtől talpig, s bedobták a vízbe:

- Ázzál jó sokáig! - mondták nevetve. - Rókaszagod van!

A legelőn volt a Guba kút, melynek vize olyan átlátszó volt, mint a kristály. Innen vitték a vizet a mezei munkások. A mezőről hazaballagók meg a Laskó - patak oldalából előtörő forrásoknál enyhíthették szomjukat.

Két malmunk is volt. Az Egri-patakra épült vízimalomhoz jártunk rákot fogni. Ünnepi ebéd volt, mikor ropogósra sült rák és rántott békacomb került az asztalra.

Volt egy gőzmalom is a Vásártéren, s annak a gazdája Kolumbán, történelmi hősookról szóló mesékkel tartott szóval minket.

Télen gusztonyoztunk (ez a fakutya utánzata) a dióverő kamót a lábunk közé fogtuk, s úgy közlekedtünk a Lapos jegén, mely a vasút mellet volt.

Legmegrázóbb élményem kukorica fosztás idején esett meg velem. Az asszonyok elárulták apámnak, hogy a kondából előző este elvittünk egy kismalacot, amit a cimborákkal nyáron megsütöttük. Nem a malac hiánya miatt volt ez tragikus - hiszen abból észre sem vették volna, ha egy odaveszik - hanem apám csorba ejtett becsülete miatt, amit mi, gyerekei okoztunk a fosztóban az utca, s később a falu népe előtt. Jól emlékszem, mi volt a büntetés.

Apám megkapott mérgesen, beletett egy zsákba, bekötötte a száját és feldobott a soroglyára:

- Viszünk a pokolra! - mondta.

Nem tudhattam, hogy aki ráért, az tolt fölvaltva az udvaron, csak éreztem, hogy bizonyos út megtétele után megállunk: - Na itt a pokol van már! - szorult össze a torkom, aztán megint elindultak velem. Így tologattak körbe-körbe, s mire mindenki kifáradt, engem is leborítottak a földre, s megoldották a zsák száját.

- Megegett a szívem rajtad. Még egyszer visszahoztalak! - mondta apám, az asszonyok nevettek, de nekem nemigen volt nevetetnékem, mert úgy reszkettem a félelemtől, mint még soha annak előtte, bevitték hát a házba, ahol nagyanyám mesével nyugtatott, és elaltatott. Ez a fajta büntetés a többi gyereket is elriasztotta, és soha utána nem próbáltuk a más jószágát elvenni, megfogni.

...Aztán az élet megtanított arra, hogy viheted vásárra a bőröd, meg pokolra is juthatsz más miatt, de ha eljutsz odáig - a visszaút megtétele lesz a legnehezebb, főleg ha nem áll a hátad mögött senki, aki még egyszer visszahozna ...

Aranyhajú Pista bácsi

A temető közelében laktunk, hát gyakran kiszaladtunk oda játszani. Belestünk a kriptákba, baglyot fogtunk a magas fenyőfákon. Soha nem féltem sem a halottaktól, sem a kísértetektől. Ha beomlott kriptára leltünk, én csúsztam le, hogy szedjek valami csontot, hogy otthon a veteményes kertbe elássuk. Keresztnek összekötöttünk két gallyat spárgával, és komoly áhítattal temettünk mi is, akár a felnőttek. Talán így tanultunk meg imádkozni is, s a mennyei áhítatból nagyanyám fűzfavesszője, keresztet vető kezei hoztak vissza a földi világba.

Istentelennek bélyegezte, meg a veteményes kert megszenteltetésének hitbuzgóságunkat, pedig csak jók akartunk lenni, mint ők, felnőttek, komolyak, siratók és sajnálkozóak, ha meghal valaki.

A fenyőfákra is én kúsztam fel. Vékony voltam, hajlékony.

- Könnyű, mint a pihe! - mondták rám.

Imádtam fára mászni. Ha egy alvó uhut megláttam, már tudtam: - Ez az enyém!

Nem is vitatta el tőlem senki. A fenyők tetejére még a fiúk sem mentek, én meg olyan halkan kúsztam, hogy mindig elértem a vaksin hunyorgó baglyot. De leginkább azért féltek a bagolytól, mert kukorica fosztás idején, mikor petróleum lámpát tettek az ablakba, vagy az ámbis padkájára, hogy világítsa meg az udvart, hát kísértetjárta mesékkal ijesztgették egymást az asszonyok, és ezekbe a történetekbe néha beleszövődtek tragikus események is:

- Lám meghótt az öreg Bagó Jóska! Mondtam is kedves Fáninak reggel, mikor itt vót, hogy vége már az öreg Bagónak, mer a bagoly ott huhogott a háztetejin!

- Úgya, én is láttam! - lódtotta Cöczör Ádám felesége. - Ki is ment az uram, én meg utána izibe, hogy nézzük már, gyújtanak -e gyertyát? De csak a baglyot hallottuk, ott gubbasztott az reggelig!

- Halálmadár! - mondta nagyanyám, ha faggattuk, hogy miért huhog a bagoly Bagó Jóska házán.

- Ahol az megjelenik kislyányom, ott meghól valaki!

Ezért féltek a gyerekek is a halálmadártól, s ha csak lehetett, békén is hagyták. Hogy én miért nem féltem tőle, nem tudom, de szerettem két kicsi hegyes fülét, és sokáig tudtam gyönyörködni karmos, erősen kapaszkodó lábaiban is. Elengedtem persze mindig, csak egy kicsit játszottam vele. Egy kicsit enyém volt tollának melege, - mikor, mint a fiúk a lopott almát én is keblem alá rejtettem - és nem bántott, csak éreztem pihegő testét, és az valahogy olyan jó volt...

Hát ilyen zsákmányt akartunk, mikor a sírok között észrevettünk egy idegent. Azt rögtön kiszúrtuk, hogy nem idevaló, nem is láttuk még eddig. De mit csinált!

Összecsaptuk a kezünket, és értetlenül bámultuk. Kisszéken ült egy kőkereszt előtt és festett!

Nem találkoztunk még betűfestővel, hát csak néztük zavartan, topogva. Észrevett, odahívott bennünket. Akkor félénken kérdezgetni kezdtük mi is: - Az mi?

- Aranypor.

- Arany? - néztük, de nem láttuk a fején a koronát.

Olvashatott a gondolatainkban, mert rögtön folytatta: - Nem olyan igazi ez te, csak festék!

De akkor is! S mert a haja ősz volt, de nem a fehér ezüstös változata, hanem olyan sárgásan ősz, hát elneveztük Aranyhajúnak.

- Pista bácsi - így hívnak.

Ráztuk a fejünket. - Aranyhajú Pista bácsi - mondtam ki.

Nevetett.

- De furcsa gyerek vagy te! - nézett.

Most rajtam volt a sor, hogy nevessek: - Nem gyerek vagyok én, hanem lány! Igaz, a gyerek nadrágba jár, úgy hívják hogy fiú!

- Hajajaj! - megint nevetett. - Ne haragudj! - nyújtotta az ecsetet felém.

- Próbáld meg.

- Egy betűt? - kérdeztem.

- Ühüm. Egyet.

Én nem akartam. Nem tudtam szépen se rajzolni, se festeni, hát az ikertestvéremet toltam elébe, nehogy szégyenbe maradjak előtte.

- Ő tud. Szépen rajzolni, meg festeni is.

- Jól van - mosolygott, és adta az ecsetet Juliskának.

- Hát te mit tudsz?

- Én? Én ... húztam a szót... hát fára mászni, meg baglyot fogni, meg ... olvasni! Azt nagyon tudok! - ragyogtam rá.

- No lám - szólt, s kicsit elkomolyodott. - Olvass!

A sírvers felolvasása negyven éve történt. Mégis úgy megmaradt bennem, hogy a mai napig csodálkozom, miért? Hiszen nem is értettem meg. Csak az izgalmat, a vágyat, hogy egy ilyen gazdag, kedves, okos ember előtt vizsgálzzak, aki arannyal festi a betűket, akinek a haja is arany, és aki tényleg engem akar hallgatni.

Elkezdtem hát:

Itt nyugszik Pu-
kinek neve János.

Élt hu...

szonkilenc évet,

És ilyentén képpen

Ütötte őt képen -

a mestergerenda -

Béke poraira.

Lehet, hogy itt kezdődött költői pályafutásom?

A Csincsá - patak aranyhalai

A Csincsá - patak olykor tele volt hallal. Elloptuk otthonról a szitát és úgy próbáltunk halat fogni mi is - Temető utcai, Vasvégi gyerekek, - ahogyan apáinkat láttuk a Laskó-patakban kosarakkal csukára halászni. A mi halaink bizony apró, szemét halak voltak, sügerek, kárászok, amik inkább Isten megtúrt teremtményei voltak a falusiak szemében, mintsem kívánatos halászsákmány. Elvértve békák, potrohos pókok is akadtak a szitába, amit érdeklődéssel álltunk körbe, máskor meg sikítva szaladtunk széjjel, ha a rögtönzött halászeszközünket fölemelve piócára, vagy meztelen csigára leltünk.

Aranyhalakról is álmodoztunk, hogy egyszer majd csak sikerül fogni, s ha egy piros szárnyú keszeg került a szitába, ámulattal néztük. - Ez már majdnem olyan ugye, mint az igazi aranyhal?

Minden vágyunk egy aranyhal volt. Olyan, amelyik - mint a mesében - teljesíti három kívánságunkat, álmainkat. A temetői kőhíd alatt összebújva hányszor soroltuk egymásnak, mit is várnánk tőle!

Berzembukkék Mariskája, aki ótvaras volt, és elment a haja, sűrű, fekete foncsikot kívánt, amit koszorúba köthetne a fején, piros, fényes selyempántlikával. - Hogy lobogjon a szélben! - rángatta a karom eszeveszetten.

Annyiszor elmondta már, hogy oda sem figyeltünk, csak megszokásból helyeseltünk. A hasunkat fogtuk a röhögéstől, mikor Pápai Mari és Butyok Rézi biztostúvel szalagot erősített pár szál, gyenge növésű hajába. Billegette is magát, mire földre hullt a masni a biztostúvel, és csak a megnyálazott hajtincs állt az égnek. Nekünk meg ettől olyan jókedvünk kerekedett, hogy álló éjszakáig pukkadoztunk rajta.

Máskor a suttyó fiúk szilvát, barackot dézsmáltak a szomszédos kertekben, és az ölünkbe öntötték a keblükre felfogott vászoningból. A félig érett, zöld gyümölcsöktől jóllakottan siettünk a fenyegető hívó szóra:

- Vigyem -e már a fűzfavesszőt? Miattatok kihűl a vacsora! - szidtak meg otthon, mikor beléptünk a konyhába.

Kellett is már nekünk! Egész éjjel mezítláb futkostunk az árnyékszékre, vagy mellé, ha nagyon sietős volt, és másnap dideregve fogadkoztunk, hogy nem eszünk többé zöldet. De jött az este és jöttek a legények ... és persze fogadkozásunk felejtése is...

Télen befagyott a Csincsa. Öten hatan összekapaszkodva húztuk egymást a jégen. Sinkóztunk és püföltük egymást, mikor egy fondorlatból kitett lábban elbuktunk. Akkor már hallottunk korcsolyáról is, de látni még nem láttunk. Bal lábunkra deszkából eszkábált "kutyát" kötöttünk, és úgy löktük magunkat előre, jobb lábbal segítve. Ezért néztük száj tátva, mikor Sobre Jóskának a szülei Pesten korcsolyát vettek, és ő kihozta.

PEST! Számunkra elérhetetlen csodaország volt, ahová mi nem juthattunk el, semmilyen szerencsével sem. Zavartan lökdöstük egymást, mikor Józsi felcsatolta a két lábára a korcsolyát.

- Nézd már, mit csinál! Várakozással teli kíváncsisággal tekintettünk a készülő műveletre. Bagó Sanyi egyszer csak elrikkantotta magát:

- Ez hülye! Gyerekek, ez mind a két lábán akar csúszni! Dőltünk a nevetéstől felszabadultan, vígan, hogy akkor lám az ő eszük se több, mint a miénk, mert hát korcsolyázni csakis egy lábon lehet! Sobre Jóska is eloldalgott hamar, látván, hogy itt nem arat sikert a drága szerkezettel. Elmaradt tőlünk, és nem barátkozott később sem velünk. De ott voltak, és maradtak a többiek. Antal Laci - ma a Termelőszövetkezet elnöke - egy hajnalba nyúló, óévbúcsúztató bankett vacsora után nevetve meséli a munkatársaknak, a barátoknak, hogy gyerekkorunkban télen a Serke-sori patakig elsinkóztunk, majd kergettük a nyulat, őzet, fácánt!

Az ő álmai biztosan valóra váltak, aranyhal nélkül is. Aranyhalat mi sem fogtunk, de valahogy az én álmom is teljesült. Három közül egy bizonyosan. Eljutottam az Óperenciás Tengeren túlra, a Tündérvilágba. Láttam óriás folyókat meg fényárban úszó csodavárosokat. Aztán a realitás furcsa víziójában megértettem a valóság másik oldalát, hogy a tengerbe szaladó nagy folyó - akár a mi kis Csincsa- patakunk kiszárad, majd a tehetetlenség fájdalmával láttam döglődő halakat partra vetetten.

Éreztem, hogy a Tündérvilág patyolat szobájában kihűlt Nap világít, és - akár otthon a kemence padkáján - összehúzódnak az emberek, mert fájznak.

És akkor eszembe jutott, hogy annál szebb és békésebb világ nincs sehol a Földön - és nem lesz hiába is keresném - mint a Csincsa - part, amihez aranyhalaimmal hozzánöttem, álmovilág, amibe belenöttem és amit összességében úgy hívunk: gyermekkor...

Borcsa néném töklámpázik

András napjával kezdődött az advent. Ilyenkor a gyerekek ősi mulatsága volt a tökhéjlámpa készítés. Majd minden háznál volt összehordott tökkupac az udvaron, vagy a ház előtt, amit esténként a férfiak felhasítottak kisbaltával, az asszonyok meg kissámlikon körbeülve kibelegtek, később a magokat megmosták, szárították. A hasított tökkel pedig a jószág eledelét tették változatosabbá.

Ott sunnyogtuk hát körülöttük, s ha egy hosszúra nyúlt tököt találtunk, mint a villám, penderítettük ki a halmazból, mert volt olyan idősebb nénénk, aki megsokallta az elorozott tököket és végigvágott a hátunkon:

- Na elég legyen oszt!

Hát lopkodott tökkel gyülekeztünk a kőhídnál alkonyatkor, és vágtuk, farigcsáltuk a szemét, orrát, száját, ahogy sikeredett. Nagy igyekezetünkben a nyelvünket is kidugtuk, annyira szerettük volna, hogy a miénk is olyan szép formát mutasson, mint a nagyobb gyerekeké, akiknek már volt kisbicskájuk és könnyen dolgoztak vele. Nekünk meg, amit hirtelen el tudtunk csenni: volt aki százaz szöggel fúrta a tököt, volt aki törkölövel.

Én a disznóölő késtől szabadítottam meg apámat egy óvatlan pillanatban, és büszkén mutogattam:
- Nézzétek, nekem milyen éles késem van! Ezzel osztán lehet faragni!

Lehetett is... az ujjam. Úgy elvágtam első nekibuzdulásra, hogy csak ömlött a vér, és ijedten dobtam tököt, kést a földre és szorítottam lapulevelet a sebemre.

Ott is hagytam őket, és két testvéremmel iszkoltunk hazafelé. A kést vissza kellett tenni apám szerszámos táskájába, hogy észre ne vegyék hiányát. Öcsém olyan kicsi volt még, őrá nem gyanakodtak; ő vitte hát be a kis bricsesz nadrágjába rejtve, és tette a helyére. A két nővérem addig a lapulevelet ujjamon hagyva gyorsan bekötötte a sebet a kaszniból előrángatott foltozni való maradék gyóccsal.

Vissza akartunk még menni, mert azért olyan nincs, hogy nekünk ne legyen tőklámpásunk. Vártak is a cimborák, de vesztünkre. Nagyanyám észrevett:

- Itt vannak a pejnahajderek! Hiába kereslek én benneteket! Az ízbe tudtok eltűnni? - kérdezte.

- Ízbe! - összenéztünk, és már neveltünk is. Nagyanyám néha olyanokat tudott mondani!

Nekünk elég volt egy nézés, és már dőlünk a nevetéstől. Ezt a szokást hál Istennek nem nőttük ki. Ha összejövünk - a mai napig is elég egy nézés - már robban belőlünk a nevetés, nem számít, hol vagyunk, és ki van körülöttünk.

A legrégebbi sógorom, aki huszonöt éve szenvedő alanya ennek, még most sem szokta meg, tehetetlenül legyint egyet, és kimegy mérgesen, ha elkap bennünket a görcs. Dühíti, hogy nem érti, mit lehet a semmin nevetni. - Hát a semmit!

Akkor is így vihorásztunk, de nagyanyám meglegelve ránk rivallt:

- Egyik lábatok itt, a másik ott! Induljatok Borcsa nénédhez, hogy jöjjön tököt magolni. Kell a segítség.

Lógó orral elindultunk hát a Kankó végbe, nagyanyám testvéréhez, hogy az üzenetet átadjuk. Borcsa néném egyedül élt, s mint magányos öregasszony, áhítozott a jó szóra, kedvességre, s már kitapasztalta, hogy a gyereket mivel lehet levenni a lábáról.

Mindig volt nála alma, kalács, tavalyi búcsúból maradt medvecukor, amivel megkínált bennünket. Szeretett, s mi is szerettük őt. Mikor a kapujához értünk, már el is felejtettük a szomorúságot.

- Borcsa néném! Tessék jönni hozzánk - kiabáltuk be, mert ott láttuk az udvaron görnyedezni a locsoló kupával. - Nagyanyám üzeni!

- Jaj, jaj gyerekek! - csapta össze a kezét. - Gyertek be, nyitva van a kapu!

Vonultunk. Megcsókolgatta az arcunkat, gyönyörködött egy ideig képünkben, majd azt mondta:

- Várjatok, megyek mindjárt! - és sietett a nyári konyhába. Letette otthoni kopott kötényét, felkötött egy fényesebbet, a lavórban kezet mosott, közben az asztalon pirosuló almára, nyári körtére mutatott: - Egyetek!

Két kézzel kaptunk a tálba, majd nemsokára fogunk között hersegett az alma.

- Jó!

Borcsa néném a teknőcfésűvel végighúzott vagy kétszer a kontyba tűzött haján, kendőt kötött, és ránk nézett.

- Nem kívánnátok még valamit?

Én meg, ahogy az asztal alá néztem, megláttam a tököt.

- Pont tőklámpának való! - lököm könyökömmel az öcsém, az meg bújik is az asztal alá.

- Borcsa néném, nem adná nekünk ezt a tököt? - mutatom. Ő meg néz értetlenül: - De hát minek az nektek gyermekeim?

Egyszerre kezdjük hadarni, hogy a többiek már csinálják, minket meg elküldtek - szóval milyen szép lenne, ha most ezzel hazaállítanánk. Elneveti magát: - Add csak ide Palcsikám! - nyúl az öcsém felé, aki közben kigurította a tököt, és ráült. - Majd én megcsinálom! Pillanat az egész, és már mehetünk is!

Boldogan adtuk a kezébe. Az ölébe fogta, mi köré állva néztük, milyen finoman vágja hosszúkásra a szemét, háromszögre az orrát, kifli alakra a száját.

- Hú - mondtuk - ez az igazi. Ilyen jó nem is lesz a többieknek! - ámuldoztunk.

- Várjatok! Adok gyertyát is!

Mikor kihozta a tiszta szobából, Palika gyorsan a tökhéjlámpa hátán kivágott nyíláson betette és meggyújtotta a lócáról elvett gyufával. Majd csurgatott viasszal jól benyomtuk a gyertya végét, hogy el ne dőljön. Igen ám, de közben lovas kocsi állt meg a ház előtt, és Borcsa néném szaladt ki, hogy mit akar? Mi meg persze utána. Barta Zsiga bá volt, a kertszomszédunk.

- Borcsa, üzensz-e valamit Rozálnak? - de már akkor észrevett bennünket.

- Né, itt vannak a Palcsi gyerekek?

- Hiszen éppen Rozál küldte őket. Oda indulok.

- Hát üljetek fel, na. Mán nemsoká sötétedik, de hamar ott lesztek!

Ültünk is örömmel, Borcsa néném meg átszólt a szomszéd kapuba kiálló öreg Gazsinak.

- Gazsi! Nézzél mán át, hogy beültek-e a tyúkók, meg a kacsák. Oszt tedd be az ajtót! Majd jövök. Gazsi bólintott egyet:

- Neked ne? Borcsa, neked ne? Hát persze! Legyél el nyugodtan!

Nekünk meg a lovaskocsival való hazatérés elvette az eszünk, mert hogy a töklámpát, azt bizony otthagytuk, és nem is jutott eszünkbe, csak mikor hazaértünk, és Borcsa néném majd egy órai tökmagolás után szedelőzködött.

- Jaj, most jut az eszembe! Hát a lámpa!

- Milyen lámpa? - néz rá a család. De már akkor mi is fölgráltunk: - Jaj a töklámpánk ott maradt!

- s meséltük, hogy Borcsa néném milyen igazi töklámpát faragott.

- Hát ha ottmaradt, ottmaradt! - mondta szigorúan apám. Majd holnap elmentek érte.

- De Beni! Hiszen égett!

- Égett? Nem gyújt az föl semmit! Végig ég a gyertya és elalszik a nyers tökbe. - nyugtatta apám.

- Igaz, igaz - csillapodott le néném is, mi meg készültünk vállrándítva a vacsorához. Hiszen a lámpa megvan. Gyertyát meg teszünk bele itthon és mehetünk töklámpázni!

Borcsa néném nem egészen nyugodtan azért, de hazatért.

Már sötét volt. A kapuhoz közeledve látta, hogy valaki támassza a ház oldalát.

- A Gazsi! Miért áll ez itt? - tette fel magának a kérdést ijedten, s megszaporázta a lépteit.

Gazsi meg ahogy meglátta:

- Meg van maga bolondulva? Hát ezért küldött engem át? Hogy hódtra ijessen? Nem szégyelli magát? Öregasszony léttére ilyent kitaná!

- Várjál mán Gazsi, mi lelt? Hát mi bajod van? - kapott Borcsa néném engesztelésképp a karjához, de Gazsi úgy elrántotta tőle, mintha kígyó marta volna meg:

- Ne nyújjék hozzám! Maga bolond! Van magának eszi? Mi? Menek be, hát látom hogy fény pislákol a konyhából! Kinyitom az ajtót, oszt ott vigyorít rám egy fej. A földön. Majd hódtra ijesztett! Hát vén fejjel ilyent kell kitanánia? Énhozzám máma ne is szóljon! - morogta, s ment hadonászva, sietősen a kertkapuja felé.

Borcsa néném meg szegény, azt sem tudta, ríjjon - e, vagy nevensen. Nevethetnékje volt, hogy ez a melák ember így megijedt, meg bántotta is, hogy így, ennyire megharagudott rá, hiszen jó szomszédja volt. Mesélte, hogy Gazsi sokáig emlegette Borcsa néném töklámpáját, hozzáfűzve mindig:

- Öregasszony, oszt töklámpázik! Hmm...

Hónapokba került, mire kiengesztelődött, igaz ebben nem kis része volt Borcsa néném "csak neki süttött kapros, túrós lepényének", amit Gazsi annyira, de annyira szeretett...

A Fecskekert, avagy a senki földje

Az Alvég lábánál a Felvégi utca és a Serkesor találkozásánál, kifelé menet a faluból, van egy gazdátlan birtok. Sokféle fajtájú fáit akárki telepítette, a neve nem maradt fenn az emlékezetekben. Az őserdőre emlékeztető Fecskekert a mindenki földje lett. Gyermekkoromban Besenyőről ide szekerező fuvarosok mázsaszám vitték a bőven termő Beszterci szilvát: lekvárnak, pálinkának, a kert szinte az egész falut ellátta. Különböző

almafáiról zamatos, piros almák potyogtak, őszi körtéktől telítve volt a föld, s nem igen akadt olyan család, akinek gyermekei ne vittek volna haza beraknivalót. Ősszel dióverő gamóval verték meg a hatalmas diófákat, jutott dió mindenkinek a karácsonyi kalácsba.

Voltak még somfák, vadalmák, vadkörték, sárga gyümölcsök, szilvafák, a körül folyó árkok szélén pedig szilva nagyságú fekete szemű szedrek.

A somnak fanyar íze volt, nem is nagyon szerettük, de szedret - kosárba vagy csak az ölünkbe - gyakran vittünk haza. Lekvárnak elkészítve ízletesebbnek tűnt a pite, mint mikor cseresznyével, meggyel töltötték, hiszen az sokkal gyakoribb volt...

Ma a Fecskekert elvadult, érintetlen állapotában szinte megközelíthetetlen. A körbefolyó Laskó-patak medre kiszáradt, bár a gázos, elhanyagolt árok mélyén szivárog azért valamennyi víz - vettük észre, mikor a barátaimmal be akartunk hatolni a háborítatlan területre. Derékig érő gyomnövények, szúrós bojtorjánok, csípős csalánok, no meg az árokra ráfekvő, s tovább élő nyírfák, gesztenyék állták utunkat.

Nem kedvetlenül, de visszafordultunk.

Aztán a Fecskekertre lejtő kertjén átengedő keresztanyám elmesélte a Budapestről idecseppent "városi uraknak", hogy nem kell azért féltetni a kertet.

- Hogy kié? - hát senkié. S mert a Senki földje, a szívós, élelmes cigányok megtalálják a bejárást rajta.

- Legyen nyugodt - nevet a barátomra, miközben férje jó háziborral kínálja a vendégeket - most is abból eszik sok utca népe. A cigányok leverik a szilvát, diót, megszedik a körtét, almát, kinek mire van szüksége. Eladják nekünk ezért-azért, nem mindig pénzért, így mi is jól járunk, ők is.

Hát igen. Ez még mindig a Senki földje. Nem mérték ki, nem irtották. Megmaradt épségben a falunak. Vagyis akkor hát Mindenkié ... Ugye?

Tök Sanyit viszi a táltos

Gyíkfajú Sanyi bátyám a kertjének végén álldogált. Kezét tartotta napellenzőnek. Annyira nézett, hogy még meg is nyújtotta a nyakát hozzá, mert nem volt biztos benne, jól lát - e?

- Mi lelte ezt a szerencsétlent? - kérdezte fennhangon, majd elnevette magát.

- Ilyen nincs! Ilyet még nem láttam! Tök Sanyi, mint a szöcske ugrál Etelék földibe!

Ezt már megnézem! - és elindult Sztanyo Janiék meg Széppalcsi Beniék kertjén át, közbe kiabált:

- Gyertek emberek, valami baja van Tök Sanyinak!

Tódultak is ki a házból Bakosék, Ilkáék, Palcsiék, a szembenlévő kert végéből Pircsákék, Etelék, meg Búger Rozál néném is, aki a falu összes jeles eseményénél elsőnek volt jelen.

A kerteket elválasztó mezsgyekőnél találkoztak.

- Nézzétek! - mutat Gyíkfajú Sanyi Tökfejű Sanyira. Az meg, mintha nem is látta volna őket. Üvegesedett szemmel nézett előre, karjait emelgette, mint aki repülni készül, a lábait meg úgy kapkodta a földről, mint aki tüzes parázsba lépett, és csak járt a fák között, eszelősen.

Etel néném térdre esett, hányta magára a keresztet. Pont a jámboran kérőző tehenünk előtt, akit nagyanyám reggel kötött ki legelni

- Eredj arrébb Etel, mert még meg találod téríteni a tehenet! - szólt rá apám, és kemény marokkal felhúzta a földről.

- Meg kell fogni. Baja van, azt már látni rajta! - folytatta, s méricskélően tekintgetett a megtébolyodott felé.

Az asszonyok féltek odamenni hozzá, hát Gyíkfajú Sanyi bátyám apámmal együtt elkapta az ugráló karját.

Tök Sanyi nem volt magánál. Nem is tudott beszélni, csak rázta a hideg, s úgy lógott a két ember karján, akik vitték haza, mint a tavaszi szellőtől lengedező gyenge fűszál.

Otthon aztán az asszonyok benyomták az ágyba.

Három napig nem beszélt, nem evett, csak a hideg rázta.

Negyedik nap reggel felkelt, mintha semmi sem történt volna. Ment ki etetni.

- Mi lelte? Meg tudja mondani? - rángatta a karját ijedten a felesége. - Már tud beszélni?

- Tudok hát - mondta Tök Sanyi. - Nem tudom, mi vót, egyszer csak főkapott és vitt, vitt. Nem akart elengedni.

- Jaj! - csapták össze a kezüket az asszonyok. Biztos a táltos volt, az vitte magával!

Egy fertály óra múlva az egész Vasvég beszélte, tudta... A rémhír szárnyakon járt, mint a pusztító pestis, hogy szegény Tök Sanyit elvitte a táltos!

Tök Sanyi meg tette tovább a dolgát. Szégyellte is kissé, meg hízelgett is neki, hogy most övele foglalkozik az egész falu, hát többször térült-fordult az udvaron, hogy ha jönnek újabb kérdezősködők, rögtön válaszolhasson.

Esténként holtfáradtan esett be az ágyba, és a Táltosról álmodott, aki fölkapja és viszi. Ilyenkor rémülten ült fel, és tágra nyílt szemmel kérdezte:

- Miért én? Miért én kellek neki, hiszen nincs semmim, semmi, ami miatt elvihetne, se szép feleségem, se eladó lányom... A templomba is eljárak minden ünnepen...

- Azért mert Tök vagy - hallotta füle mögött a hangot, de ezt tök Sanyi soha senkinek nem árulta el.

Vágják az erdőt. Csupasz domboldalok. A bányához vezető ösvény mellől eltűntek a turbánliliomok. A csatorna-parton jegenyék, nyárfák helyett tuskósortok állnak. "Értem az indiót: Meghalt, mikor kiirtották körülötte az erdőt. Ha nem érdemes élni, meghal az ember." - írta Lénárd Sándor az indiánokról.

És ezt is írta:

„Kihalni fájdalmasabb, mint meghalni.”

De meghalni? – Kihalni?

És miért itt? És miért mi?

Miért nem ők?

Az eszmélés

Hát ezekkel a szegény cigányokkal mi lesz?

Kérdezem a lelkiismeretemtől, míg a Cigánydomb, azaz a Bronztelep felé tartok. Mástól nem kérdezhetem, mert Füzesabonyban sem ildomos a városi urak előtt a cigányok problémáját feszegetni. - Ha nem beszélünk róla, nincs is - elv hallgatólagosan működik, s milyen jól - ismerem el, mert a rendszerváltás óta cigánykérdés nem került napirendre csak szükségből az önkormányzat asztalán.

Emlékszem még arra az időre, mikor a cigányok úgy hozzátartoztak a mindennapokhoz, mint a patakhöz a lecsurgó ér - részesei voltak életünknek. Edényfoltozó bádogosuk hetente járta az utcákat, foltozott lábost, üstöt, mosófazekat kínált és javított. Köszörüsük kiabált kora reggel az ablakunk alatt:

- *Kést, ollót, kaszát köszörülök,*

ha adnak valamit, annak örülök!

Jöjjenek jó emberek, itt van Náci a köszörűs!

Ilyen szavakra nemegyszer ébredtünk, s csipásan, mezítláb szaladtunk a kapu elé, ahol összetákolta rozsdás biciklire felszerelt köszörűjén nagyanyám iramba kihozott ollóját, kését élesítette Náci, miközben fals hangon dünnyögve énekelt:

- *Elmehetsz már, csóró árva...* - s mi vihogva néztük, szájtáti gyerekek.

Pedig Náci még akkor nem volt se csóró, se árva. Nem éltek rosszabbul az elszegényedett családoknál ők sem, mesterségük egyedisége elég munkát adott a kezükbe. A többiek napszámba jártak, vályogot vertek, vagy a ház körüli alkalmi munkából éltek. Ma a ház körüli munkákra a nem cigány munkanélküliekből is túljelentkezés van.

Régen hadban éltek, mint mi. Vajdájuk volt, Kolompár Géza - akire még én is emlékszem.

A Kolompárok, Pentiek, és a Rostás család ivadékaik az itt élő cigányok többsége. A Rostás fődozó volt, a többiek fizetség fejében majd minden háznál segédkeztek. Hozzánk két cigánycsalád járt: Kolompárék közül, aki fát vágott, kazlalt, zsákolt, ásott, a másik Buri felesége - Fáni - aki a női munkában segédkezett: kemencét tapasztott, lúgozott, mázolta a döngölt ház földjét (tehéntrágyával persze). Szinte családtagnak számítottak. Nyolc éves lehettem, ha jól emlékszem, mikor egy búcsú délutánján fülig érő mosollyal megjött Fáni, leült a konyhaajtó küszöbére, s előhúzott egy piros kalárist.

- *Á legkisebbnek hoztam - s húzta a karomra, mire boldogan ugrottam a nyakába.*

- *Nem kellett volna!* - szólt rá komolyan anyám. - *Azt a kis pénzed is ilyenre költöd!*

- *Hisz csak ennyi volt, a másik kettőnek nem tudtam venni - ragyogott bogár szemével anyámra.*

- *Itt vakujjak meg - hunyta a szemét - hisz tudja, maga adta kinyírre tegnap!*

- Nem baj Fáni - nevettem én - majd föl váltva hordjuk - s tettem Zsuzsika karjára, ő meg a Juliskáéra aztán, s néztük egymás után, hogy a másikon hogy mutat.

Fáni aztán kapott ebédet, s batyujába is pakolt a gyermekeinek. Főleg a kis Kanosnak. A legkisebb fiát hívta így, aki mára úgy, mint a többiek, rövid termetű, zömök, éjfékete hajú házasemberré nőtte ki magát. Gyakran jár el házam előtt széparcú feleségével, de mindenkinek most is csak a kis Kanos maradt.

Ma a Cigánydombon - ahogy a falubeliek nevezik - kb. 10 család lakik. Mindenki munkanélküli, jövedelempótlót csak egy személy kap. Körém gyűlnek a Kolompár család ivadékai, az asszony kezdi: - Nekem három gyerekem van. Családi pótlékból élünk.

- Jó - mondom neki - de akkor hogy nem haltok éhen, mert azt magamtól is tudom, hogy ennyiből nem lehet megélni. Loptok?

- Dehogya! - csapják össze a kezüket - hát bengészni járunk krumplit, kukoricát, meg kukázunk.

- Az önkormányzat?

- Különbséget tesznek cigányok meg magyarok között. Csak hitegettek régen is, hogy téli tüzelőtámogatást adnak, ma meg már kitessékelnek az ajtón. Ha mondjuk, hogy a bronztelepiek vagyunk, szóba se állnak velünk. Lakásépítési szoc. pol. támogatást se kapunk. Ismerve a cigányok nagyotmondó képességét, nem is feszegetem tovább a hivatalt.

- Jó volna, ha a képviselők a cigányszövetségtől kérnének egy kis pénz a szegényeknek!

- Ez a rendszer nekünk nem jó. Régen ingyenes volt a napközi, kaptunk támogatást. Most a gyerekvédelmi támogatásból levonják a könyvek árát az iskolában.

- De legalább tanulhat a gyerek - mondom bután, mert rögtön lehurrognak.

-Te csak hiszed. Ha három, négy napig nem eszik; táskája sincs, cipője se, mindig beteg, hogy engedjem iskolába?

- Beteg az egész rendszer. Mégse a könyveknél kellene kezdeni. Hiszen az éhhalál, meg a megfagyás fenyegeti őket.

- Itt nem emelik ki a sárból az embert, itt még jobban beletapossák - mondják, s mutatnak körbe. Van itt olyan terület körülöttünk, amit kimérhetnének telekre, két kezünkkel vernénk a vályogot, de hiába kérünk. Ide még nem jött ki ember, aki megnézné, hogyan élünk, s miből! Lakásfenntartási támogatást sem kapunk. Bezzeg... s mutatnak szemben egy kertes kockaházra. Csak ő kapott. Pedig dolgozik. Jó szakmája van, keres is, csak elissza. Alkoholista. De neki jár, mert magyar.

- Ugyan! - csitítom, nem nagy erővel őket, mivelhogy a szóban forgó embert én is ismerem. S bizony nem valótlant állítanak.

- Mi az a kis segély, amit adnak, egy munka nélkül tengődő családnak?

- Régen jobb volt?

- Jobb hát. Apám, anyám tavasztól ősziig dolgoztak a házaknál, segítettek a trágyakihordásnál, aratásnál. Zsákolták a terményt, ástak, fát vágtak zsírért, lisztért, fáért. A pénzért meg amit kaptak, vehettek dohányt, nadrágot, takarót, ünneplős ruhát.

- Régen muziba is jártunk! - s már derülnek is.

- Emlékeztek? A vásárokon a bosnyákok, tótok árulták a bugylibicskákot, oszt a magyar gyerekek nyúkákat érte, tetszett nekik, hogy olyan fényes! Azok meg mondták nekik:

- Pénz nincs, bicska lopsz, büdös, nagy fejű parasztyerek! - s dőltek röhögve az emléken.

Én is elnevettem magam.

Aztán felvillant előttem Fáni arca, akivel még egyszer, nem is olyan régen összehozott utoljára a sors.

A piacon szegfűgombát árult. Láttam rajta, hogy nagy beteg lehet. Megálltam előtte.

- Hogy vagy, Fáni?

Mikor megismert, csapta össze a kezét. - Erika! Jaj hát te vagy az? Már azt hittem, nem is látlak többet!

Szeme úgy csillogott mint régen, ott a küszöbön ülve, mikor a kalárist hozta.

- Én vagyok persze. Már régen itthon lakok. A Csaba úton, tudod...

- Jaj - fogta meg a karom. - Nem kéregetek én, de most jöttem ki a kórházból, s úgy fázom mindig éjszaka. Nincs egy rossz kabátod takarózni?

- Urad, gyereked? - kértem, mert érdekel a sorsa.

- Hát a Kilences. Az az uram.

- Kilences? Olyan nincs is!

- De, de van, a Pali is tudja!- hivatkozik Pali öcsémre.

- Akkor biztosan úgy van - mosolygok magamban.

- Levágták az egyik ujját, azért hívják így. Rossz ember is, mindig ver... A gyerekek meg szétszéledtek, férjhez mentek, nősültek.

- Jól van Fáni, gyere el, adok takarót.

Jött is másnap szegény, én meg odaadtam a nyári konyhába kitett használt paplant, hogy takarózzon vele.

Hóna alatt az összehajtogatott paplannal a kapuból visszaneézett rám.

- Olyan vagy, mint régen. Áldjon meg az Isten! Meg Palit is, Juliskát, Zsuzsit is. Mind szépek voltatok...

- Jaj - nevettem rá, s csuktam a kaput.

Három napra rá hallottam, meghalt.

- Hát remélem Fáni, nem fáztál, amíg az élet és a halál közötti átjárón túljutottál. Remélem, átmelegítette tested a paplan, mert a lelked, az nem fázhatott...

Ha csak azért nem...hogyan Isten áldását helyettem az itt maradottakra, a bronztelepen ragadt fajtádra kellett volna kérned ...

Dőlő nyárfák

...Akkor még megmászunk minden fát, ittunk minden útszéli kútból. Délután meg összeverődve tárgyaltuk az eseményszámba menő furcsaságokat, mint a felnőttek: kinek fújódott fel a tehene, vagy Hajas Marcsó nénémnek miért üszkösödik a lába. Mivel csakis mezítláb járhattunk tavasztól ősziig, néztük a talpukat, hogy tán rajta már az üszög? Igaz, a fekete sártól, meg a piszoktól még a szúrások, vágások forradásait sem láttuk...

Találgattuk, hogy mi lelte az öreg Pikó Rézit, akinek a keze folyton remegett, úgy, hogy mikor a szájához emelte a pohár vizet, azt mind a szalikájára öntötte.

Sötétedéskor aztán elindultunk bandázni - gyümölcsöt lopni. Akkoriban a gyerekeknek csak a kutyáktól kellett tartani sötétedés után - meg az éberem őrökös kertgazdáktól - és mikor már tele volt a hasunk és feszített nagyon, hát meg akartuk fejni a szomszédék tehenét, hogy meghajtsa egy kicsit. Mikor a csecséhez értünk, úgy rúgott közénk, hogy hatfele repültünk, az ijedt bőgésre meg kiszaladtak a háziak: - Tán ellik a Borcsa?

Ezen hetekig csámcsogott az utca népe.

- Ezek a gyerekek! - csóválták mosolyogva a fejüket, mikor megláttak. - Az ellés előtt álló jószágot nyűzték!

Tehenészgazda gyerekei voltunk, pironkodtunk is miatta, és szidtuk Császár Annust, mert ő noszogatót bennünket: - Nagy tógyú a tehen, már biztosan ereszti a tejet!

Tehenészgazda barátainnál a minap ezen emlékeken vidámkodtunk, meg sajnálkoztunk is persze ilyenfélén: - Nekünk mindenünk volt a mező, etetett, itatott bennünket, s türelmesebben éltük életünket... míg egy ott vendégeskedő hivatali ember, végighallgatván beszélgetésünket, gúnyosan felém fordult.

- Mit akar kedves, hogy visszamenjünk a fára?

- Nem a fára - feleltem csendesen. Csak vissza a természethez.

- Maga azt hiszi, hogy ezzel a nosztalgikus kesergéssel el lehet érni valamit? Meddig sírátkoznak még ezen?

Míg vendéglátónk szavakban próbálta megvédeni a természet varázsát, én a kert felé fordultam:

- Ameddig kell, maga elfajzott Csipkerózsika, amíg előre nem látja, hogy egészséges természet nélkül már nincs egészséges életünk sem, hogy vegyszerezett földünkön satnyul a termés, és a mérges gázokkal beszívott levegőtől nemcsak maga szenderül el időnap előtt, hanem majd a kedves felesége is, és nem lesz, aki csókkal ébressze lidércnyomásos álmából, hogy felébredve lássa: olyanok leszünk, mint a házam előtti nyárfák, melyek sorvadnak, és maguktól dőlnek!

Ahogy üszkösödik bennünk a jobbik érzés, úgy hitványul tisztességünk is. Vagy fertőzöttek vagyunk már mi is csirkevírussal, kerge-kórral, depresszióval, meg Isten tudja mivel, hiszen mire észbe kapunk, kipusztul a fajtánk, s akár a jó, zsíros, fekete földnek, lombos szelídgesztenyének, úgy a jóízű, okos beszéden felnövő egészséges eszű gyerekek írmagja sem marad ...

Volt egyszer egy falu. Füzések, nádasok bújtatta kis házak. Voltak nádirigók, víz hajtotta malmok... és volt olyan is, hogy okos tanácsokkal szolgálni tudó, jóeszű emberek járták a vidéket, akik köré odagyűlt a falubéli ember, hogy meghallgassák szavát.

Mert akkor még elhitte mindenki, hogy a népét szóval formáló vándor igazíthat az emberek, s az ország sorsán.

Roma regény

A Bordács család a kastély mögötti Berek utca végén, a város periferiájáról is kiszorultakon kívül lakik. Kihalt terület omladozó házzal, szemben az M3-as autópálya zárja a világot.

- Mégis saját ház - mondják. Közösen vették a testvérek, s a jövő héten már építkeznek.

A lakásban két család él. Négy szülő, egyiknél egy, másiknál három parányi gyerek. A családfő az egyetlen, akinek munkahelye van, a Herbária gyógynövényfeldolgozó gyárban dolgozik öt éve. Fizetése 13.000 Ft. A három kiskorú az övé, így szoc. pol. Támogatással kezdenek új házat építeni. A sógora, meg annak felesége munkanélküli segélyből egy gyerekkel élnek Bordácsékkal.

Ibolya, ez a szép arcú, értelmes beszédű fiatal asszony helyel kínál, arcában Fáni ismerős vonásait vélem felfedezni, s mikor rákérdezek, mosolyogva bólint: - Fáni a nagynéném volt. Onnan való vagyok - mutat a Cigánydomb felé - haza húz a szívem!

A cigányok hada. Mert hogy hadban éltek, kint a falu szélén szabadon, de volt törvényük, s apáiknak ősi mesterségük, amikből megéltek. Mára a mesterségükkel együtt a jövőjük, az életrevalóságuk is eltűnt.

- Nehezebb most az életünk. Ezt a rossz házat sikerült ugyan megvinnünk, és építkezhettünk is, de megélni alig tudunk. A gyerekek sokszor betegek, igaz, a gyógyszerellátás ingyenes, de tüzelőre, ruházkodásra nem telik. Örülünk, ha tej vagy kenyér jut az asztalra és megtömhettjük a kicsik hasát.

- Mit szeretnél, ha segítséget kapnál?

- Jó lenne, ha a Flexben kiválogatott használt ruhát - amit már senki sem vesz meg és kiviszik a szeméttelre, elégetik - szétosztanák közöttünk. Nekünk az is jól jönne. Felruházkodnánk télire. Meg itt van ez a tiszánai gyerek - mutat jöttöm hírére odaseregglő rokonok egyikére, aki pont velem szemben állt meg.

- Ő meséli, hogy Nánán adtak a romáknak bérbé tehenet, malacot, hogy nevelhessenek maguknak állományt. Meg adtak területet is hozzá...

Helyben vagyunk.

Ha másfajta kép fogadna, nem ez a reménytelen szegénység látványa itt, meg a szeméttelre hasonló környék a régi Cigánydombon - festetlen falak, roskatag pórék, sehol egy konyhakert, virágcserep, se összetákolt baromfiólak - hiába a sparhelt melege, a rideg tényen mit sem változtat.

Ibolyák lakásában is csak a legszükségesebb bútorzat, régi, rozoga széles ágy, ahol négyen elférhetnek összehúzódva, kopott szekrény, meg két összetolt fotel, aztán a sarokban egy elhasznált tv vibráló fénye. Takarót, párnát se látok.

- Hogy ne ilyen lehangoló legyen a hajlék - mesélem nekik - lenne itt megoldás.

Két-három éve Bartos Tibor barátom a lábát lejárta, míg vittem egyik főembertől a másikig, hogy hallgassák már, mit mond ez a messziről jött ember, aki azt mond ugyan amit akar, de jót akar!

Sem az akkori polgármester, sem a képviselő urak nem hitték szavát, vagy mint később kiderült, annyira el voltak foglalva mással, hogy a fülük botját sem mozdították a sarkalatos beszédre.

Hátha itt több szerencsém lesz. Végül is a romákat senki sem kérdezte meg. Most fölteszem a kérdést:

- Mit szólnátok, ha mondjuk a Laskó köré nádast telepítenénk, s lenne nyíltvízű levezető árok, a nád gyökere tisztítaná a vizet - a nád elbír foszfáttal, vashulladékkal is - és munkát adna nektek?

- Hogyan? Néznek értetlenül.

- Hát gondozni kéne, a víz folyását biztosítani, s tüzelőt, élelmet adna cserébe. A közbirtokon tiétek lenne a visszatelepült apróbb - nagyobb testű vad, vízi szárnyas, de a nád szolgálhatna még nádtetőkészítéshez, szecskázva értékes takarmánynak a burjánzó békalecsével, feljavulna vele a tápon nevelt girhes állomány, a tisztított víztől meg a város vegyszeres vízellátása. S tán nem elhanyagolható az sem, hogy a kék halál elkerülhetné Füzesabonyt.

- Ez olyan, mint a mese! - sóhajt fel egyikük, s bár a félhomályban csak az arcukat látom, a beálló csöndben érzem, gondolatban már ott állnak mezítláb a vízben, vágják a nádast, figyelik a csapást, mert ugye - sokkal jobb a hasukat süttetni egy kis locs-pocsolásban, mint közhasznú munkán izzadni kapanyél forogással

S szinte le merném fogadni, hogy ma este ropogósra sült kacsáról álmodnak, amit maguk fogtak a haszon fejében.

- Ez itt megvalósítható? - kérdi rekedten Ibolya bátyja - s látom, keze ökölben.

- Meg, ha az önkormányzat arra hivatott emberei átéreznék azt, amit most ti itt. Talán még nem késő. A romák maradék hadát se verte le lábáról az eltelt rendszerváltás, túléltek bizonyára ezt is.

Hátha. Hátha...

Csak ne lenne ilyen ordító érdektelenség irántuk. Mi lehet az oka? - fordulok feléjük.

- Ti mit gondoltok?

- Nem vagyunk mi hülyék. Tévét is nézünk. Azt mondják, hogy a börtönökben ülő rabok több mint a fele cigány. De ha nem adnak munkát, ha kivernek mindenhol, a gyerekünk meg sivalkodik, hogy éhes, hát előbb - utóbb az ember rabol, csal.

Azt hiszi, az én fejembe nem fordult meg, hogy betörök valahová, mikor már két napja egy falás nem volt a szánkba? De valami visszatart még. Biztassuk egymást, hogy aludjunk hamar, és felejtünk mindent. Ez az alvási mód még beválik.

Régen a hadban, a vajda összetartott minket. Büntetett, okosított. Mi is kivetettük közülünk azt, aki meglopta a gazdát. Tudja, akinél munkába álltunk. De hol van már olyan, hogy gazda? Meg hol az összetartás?

Szétszóródtunk, az öregek kihaltak, a fiatalabbja meg elkutyul a nagyvárosokban.

Két három család ha összefog még, segíti egymást, ha baj van. De alóluk is kihúzzák a pallót. Nincs munka. Nincs enivaló. Az éhes has pedig nagy úr! Főleg ha a purdé rí, hogy éhes. Hát elítéljem, ha lopni megy a fajtám? - néz szembe Ibolya férje.

Nem nézek vissza, lehajolt fejjel írok. Ezt mind megírod, amit mondtam? - szólal meg nemsokára. - És kiadják?

- Megírom. És remélem, kiadják...

Hátha lesz foganatja. Hátha valaki fejében felüti fejét a gondolat - mint ahogy a betonozott árok alján is felütötte fejét a szívós nádszál, amibe idejövet majdnem belebotlottam - hogy eme fajtánkkal talán lehetne mit kezdeni még ...

A Bikafertőn már nem bögnek bikák

A gulya szabadtartásban telet a Gerendásban. Bikát nem engedtek közéjük. A növendék állatokat két öreg gulyással hajtatták ki a Bikafertőre, Karámjuk fentebb, egy tisztáson épült. Az idősebb bikákat a falu szélén lévő bikaistállóban őrizték. Rájuk anyai nagyapám ügyelt. Az ökrök szarvait láncokkal a jászolhoz erősítették, így nem sebezheték meg a gondozókat.

Régen a falu főutcáján széles terelőút vezetett az indóházhoz. Itt hajtották fel az állatokat a mázsálóhoz és a karámhoz - ami a vasúti töltés oldalára épült - míg vagonokban el nem szállították őket. Egészen Bécsig. Akkoriban még címeres ökröket hajtottak a vásárra, s volt idő, mikor Haynau úgy rendelkezett, hogy addig nem vágnak más marhát, míg a magyar címeres fajta meg nem érkezik.

A széles főutca, - mely terelőúthoz igazodó építészetből ered - és a vasút melletti állattartó karám a mai napig megvan. A mocsaras fertőn, kövér legelőn hízott a marha. Csicsóka is termett bőven, míg ki nem irtotta a nép, és el nem felejtette micsoda tápérték lehet ez a jószágok.

Nagyapám néha kivitt a kisbikákhoz is. Kézhez szokott jószágok voltak, úgy bánt velük, mint bárki a kisebb háziállatával, hát meg sem fordult a fejemben, hogy féljek tőlük.

Volt egy selymes tapintású, vörös szőrű kisbika, ami különösen a szívemhez nőtt. Folyton jött utánam, én meg a karom a szája elé tettem, mire kinyújtotta érdes, hosszú nyelvét, és cuppantva szívta. Annyira tetszett, hogy megszokássá vált később közöttünk. Ha meglátott, már toltá hozzám a fejét, bökdöste az oldalam, én meg tartottam a kezem.

Átfogta a nyelvével és jött a cuppantás. - Megcsókolta a karom! - mutattam nagyapámnak önfeledt nevetéssel, ő meg kuncogva legyintett: - Meg hát, kis bolond, sós a bőröd, azért. Szereti a sós ízt.

- Lehet, hagyta rá, de magamban csak azt gondoltam: - Mert csak engem szeret, azért! Hiszen a többi felém se néz!

Szelídek voltak, békések, de nem dörzsölődtek, és nem is voltak játékra kaphatók.

- Ez meg, ha lenyomtam kezemmel kemény kis kobakját, fölcsapta a fejét, oldalazni kezdett, és odaállt mellém. Akárhogyan kerülgettem, mindig elém vágott, és szegte a fejét.

- Jól van na! - nyomtam a homlokát, mire ugrándozni kezdett, s kapta a karom. Cuppantás. Én meg már tisztára beleszédültem, öleltem a nyakát és nagyapámnak rimáncodtam: - Kéne nekem egy kis kolomp, a nyakába tenném, hogy tudja, ő most már az enyém!

- Kolomp, kolomp, nem vezérbika ez te! - dűnnyögött az öreg, miközben az egyik állat fölsértett lábát nézegette.

- Holnap faggyúzsírt is kell kihoznom - majd juttasd eszembe - hogy bekenhessem a lábát, meg a körömvágót, azt is elő kell keríteni. Majd nézek neked is valami csengőt.

Másnap, mikor két fogó gyerekkel, meg az öreg Heci Péterrel leápolták a bikák lábát, a lélekmelegítőjéből előhúzott nagyapám egy berozsdásodott, öreg kolompot.

- Igaz, hogy egy ürü nyakán lógott valamikor, de tán a te kisbikádnak is megteszi - ejtette kezembe. Meglátva az ajándékot, boldogan visítani kezdtem.

- Vörös, Vörös! Gyere ide, nézd, mit hoztam neked! - s szaladtam, ahogy a lábam bírta, a kisbika elé.

Jött is, és már nyújtotta a nyelvét.

- Várjál már, előbb a nyakadba teszem - legyintettem meg, és nevetve kötöttem a szoknyám korcával a kolompot vastag nyakába. A szoknya aztán lehuppant rólam, de ki látta? Csak nagyapa meg a bikák, ők meg nem tették szóvá.

Csakhogy az én kis vörös bikám állt megilletődötten. Bámult bután, észrevéve, hogy ha megmozdul, megszólal rögvest egy csikorgó kitt-klott hang is. Hol rám nézett, hol a nyakát féloldalasan tartva, kicsit hátrafelé. Én úgy nevettem ezen, de úgy, hogy belehemperegtem nagy örömben a csatakos fübe. Erre ő is magához tért, ugrándozott körbe. Tettem a karom a szájához. Cupp. - Most már az enyém vagy, tudod? - húztam a fejemhez, s a nyakához dőlve bújtam oda hozzá. Még egy cupp. Igen. - Tudta...

Később aztán jöttek másféle nyári multságok, és őszt lett már, mire nagyapám megint elvitt hozzá. Sejthette, hogy szállítják őket. Mire odaértünk, megtörtént a szemre válogatás. A Vöröst is befogták. Csak a kolompjáról ismerhettem rá. Nagyot nőtt, de termete ellenére mégis inkább a csatakos külseje, meg a vad tekintete riasztott először. Nagy barna szeme szinte kifordult a kintől, olyan iszonyatos erővel rúgott hátra, mikor a két markos gyerek láncot vetett a szarvára, és húzta a többi közé.

- Jaj! - kétségbeesve kaptam nagyapám kabátujjába - őt ne! Nagyapa, őt ne engedje!

Az öreg erre megfogta a kezem. - Meg kell tanulnod ezt is, fiam. El kell engedni. Nem könnyű, tudom, hogy fáj, hiszen megszeretted, de elmúlik ez is, ez a rendje. Őt erre neveltük. Megy a többivel. Nekik ez a sorsuk. De lesznek még itt kisbikák, ne félj! - simogatta meg a fejem.

Sírtam. Sírtam gyerekfejjel nem látható sorsát. Az élet kegyetlensége, amivel először találta magát szembe, megvadította. Kiszzenvedte magából jobbik lelkét. Már csak bántani tudott. Az embereknek nem mondhatta el, leszegett fejjel belebőgte hát a háta mögött maradozó rétnak, a lápos vízi világnak, hogy ez az ő háborítatlan jussa, hogy itt nőtt fel, hogy a betolakodók hogy zúzták szét egy pillanat alatt ezt a biztonságosnak látszó, törekeny világot.

Honnan is tudhatta volna, hiszen még én sem tudtam akkor, hogy ez a szép vízivilág mennyire múlandó, hogy nagyapám szava sem volt jövőbe látó, mert nem jöttek már több bikák, és Bikafertő sincs már, és nincs Selymes rétünk, és a gulyák sem telelnek kint a Gerendásban.

De nincs gyereknevetés sem, és könnyek sem hullnak már hiába a kolompcsilingelés nélküli, süketen elvadult határban.

Elmehetsz már, csóró árva ...

Keresem a cigányhad ivadékait. Ők nehezebben állnak rá a beszédre, de egy idő után, mikor mesélek nekik a gyerekkori cigány barátokról, ismerősökről, megoldódik a nyelvük:

- Vót egy vajdánk is. Tuggyuk. Ipam meséte, hogy ő mondta a törvént. Akkor még nem így étünk - néz körbe a férefarú Gizi, akinek szép barna arcán néha bánat suhan át.

- Én meg ilyen lettem. Bicegős. De nem csúfolnak érte - adja tudtomra.

- Miért is csúfolnának? Mással is megesett. Azért ugyanolyan szép lány vagy, igaz?

- Hát - húzza nevetésre a száját - a Gusztinak biztosan - néz oldalt, ahol a Gelej kocsmáxasztalánál éppen vesztésre áll a Guszti.

- Mi van énvelem? - kiabál oda hozzánk, de a választ nem is várja, mert kipirosodott arccal markolja a dákót, és céloz a gömbökre.

- Tudod-e Gizi, miért vagytok ilyen feketék? - kérdezem közben, s ő meghökkenve rám néz.

- Feketék? Hát mert cigányok vagyunk.

- Jó, jó - mondom - de ti sokkal feketébb hajúak vagytok, mint a más faluból való cigányok. Nem? - és mutatok egy bevándorló cigányfiúra, aki a társaságunkban lévő egyik szép kislányhoz jár udvarolgatni.

- Tényleg - néznek össze, s látom, most először jól megnézik egymást.

- Nem tudom miért - rándít a vállán.

- Azt tuggyuk - mesélik egyszerre többen - hogy mi vótunk itt először.

- Hogy értve?

- Hát a Cigánydombon. Mi mán akkor is itt laktunk, mikor még a falubeli fehérek nem. Megírta az újság. Itt találtak bronzkori leletet. Kolompár cigányok vótak vagy mik, az őseink, nem tuggyuk. De nem vándorcigányok, akik sátorral járták az országot. Azok ahun érte őket az éccaka ott háltak, loptak a faluból.

Mi mindig itt vótunk - veti fel a fejét.

- Ejha! Ezt a büszkeséget!

- De már nem adnak munkát nekünk. Se az embereinknek. Eljárnak Pestre aszfaltozni. Az utat.

(Mégis igaza lehet Bartosnak, merthogy füzesabonyi cigányokat vélt felismerni az utcájukban, akik az utat javították.) - Miről is?

Hát a termetük, meg a hajuk színe miatt. A füzesabonyi cigányok mind rövid termetű, zömök emberek, s a koromnál is feketébb a hajuk.

Elmegyek egy fiatalabb párhoz. Már várnak, tüzet gyújtanak. A cigányok mindig, mindenhol fáznak - jut eszembe - de hát nyár van!

- Csak szalonnát sütünk vacsorára - szól oda egy izmos fiú. - Kapátunk egy öregasszonynál, hát adott szalonnát, hogy ne éhizzenek a lurkók. Kicsit avas, de jobb, mint a kukábul kiszedett, penészes kenyír.

- Micsoda megaláztatás érzése lehet ezekben - nézem őket - s mi vár rájuk?

- Szerettek itt? - kérdelem azért, hogy másfelé menjen az én gondolatom is.

- Ez a mi földünk. De mi itt is számkivetettek vagyunk. Imádkozni nem tudunk, a templomba be se engednének. Hinni nem akarunk, mert már nincs miben, de még itt lakhatunk. Ezt nem veszik el tőlünk. Ez az otthonunk.

- Szoktatok énekelni?

- Hát. Ha öröm, ha bánat van, leginkább ezt - s egyszerre kezdik el, mintha engem akarnának vidámítani, arcom szomorúsága láttán:

*"Leestek a téli havak,
 eget, földet beborítanak..."*

"A mi földünk" - cseng a fülemben. Szorul a torkom. Akár testvéreim is lehetnének, hiszen a múltat siratják ők is, mint ahogy most én is, az emlékező szavak erejéig.

Míg indulok hazafelé, jön utánam az úton az ének, hiába teszem be a kaput, nem tudom kicsukni, hallom sokáig, még odabent is:

"Elmehetsz már csóró árva, pucéran a nagyvilágba..."

Hótt udvar

"Hótt udvart a szél se söpör!" - tartotta felénk a mondás, ha arra terelődött a szó, hogy a legszegényebb család nem vetett tavasszal, így ősszel sem boríthatták le szekerekről a csöves kukoricát halomba az udvaron, s nem volt énekszó melletti fosztogatás sem. És azt is jelentette, hogy nem, vagy alig volt állatuk, nem rőfögtek malacok, nem gágogtak libák, nem kapirgáltak csirkék az udvaron.

Szóval csönd volt, mintha a házból kihalt volna az élet. Itt a szél nem fújt tolút, nem vitt szagot - néha nem éppen a legkellemesebbet - a szomszédokba -, nem volt meg a ember-állat természetes összhangja a portán.

Érezve a helikopterekről a szél által arcunkba fújt permetlevet, vagy a gépkocsik kipufogógázát, most döbbenek rá, ma mennyi hótt udvara van Füzesabonynak. Ezek már más szagok, más zajok, a civilizált művi környezet kiábrándító kellékei.

Az utcán majd minden ház előtt áll egy-egy gépkocsi. Az elfüggönyözött ablakokból kiszűrődnek a televízió hangjai, a számítógépek vibráló fényei. Kényelmünkért mindent megteszünk, de nem inkább tunyaság ez!?

... Mert a hótt udvar, az hótt udvar marad.... S nem söpör a szél felénk innen semmit, csupán szürkülő gondolatokat...

Áradások

Nagyanyámnak kacsája is volt. Nem tápon nevelte, hanem csak úgy kicsapta a kert végére, ahol is az okos kacsák egyből megtalálták a járást a Csincsa - patakhoz. Álló nap fáradhatatlanul lubickoltak, néha kilábaltak csipegetni egy kis zöldet, aztán uzsgyi, vissza a vízbe. Estére félreállt a begyük, s az eléjük szórt kukorica szemek mellett feltartott fejjel, gögösen sétáltak el. - Fene a begyetek - szidta őket nagyanyám - de jó a sorotok!

Harminc évig nem jutott eszembe begyes járásuk. Most is csak azért, mert akkora esőzésekkel, áradásokkal vert az ég, hogy a házam előtti patak teleszaladt vízzel. Jártamban keltemben azóta sem láttam itt vizet, s azóta nem is láttam kacsákat úszkálni a kis patakban.

Úgy összeszorult a mellkasom, mint gyerekkoromban, mikor dödölyét nyeltem, és az félúton elakadt. A nyögvenyeléstől csak a szemem szaladt tele könnyel, míg nagyanyám jól hátba nem vágott, mire lenyeltem hirtelen.

Nem volt aki hátbavágjon, elindultam hát a falunk határában lévő Laskó- patakhoz, hogy megnézzem azt is.

Régi idők nádsusogása föltámadt, parti fecskék villóztak a fejem fölött. Hallucinálnék? De mindjárt láticunálnék is?

A Laskó - patakban tiszta, átlátszó víz folydogált, a nádasok is lám pár nap alatt kizöldültek. A lábamnál hatalmas kecskebéka fújta magát támadón. Mikor is találkoztam utoljára a fajtájával? Úgy rémlik, tízegynéhány évesen. Most is itt düllesztette a szemét, és olyan pökhendien méregetett, mintha azt kérdezné: - Te hogy kerülsz ide?

S valóban, az ő világában én voltam a betolakodó, sőt kártékony féreg, ami öl, pusztít. Nádat, vizet, bogarat, életet... - Egy pillanat! Kinek a világa ez?!

Betonkockák betonárkádjai alatt lézengünk lélektelenül. Hát lehet, hogy a természet megunta az átalakítást? Az ember szabását? Vagy csak annyit mondott: - Mint nádak, erek, mi is kaphatnánk életmagra még?...

És végül -

*A gondolat
mely a bölcsek kövei közt
fogcsikorgatva szelídült,
a szavak melegségét is
Rád hagyom...
Valamit belőlem,
ami sikerült.*

Hegedűs Erika

Ajánlom ezt a könyvet a Hármaknak:

3 gyermekemnek
testvéremnek
barátomnak

akik nélkül az életem
nem lenne olyan -
amilyen.

Ajánlom továbbá azoknak,
akik megváltoztatják a tájat,
és melegen ajánlom
a találékonyaknak is...

és végül tiszta szívvel ajánlom
minden túlélőnek.

A szerző